

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Μελέτη και καταγραφή του λαογραφικού μουσείου
Κοζάνης. Μια εκπαιδευτική προσέγγιση .*

*Study and register of the Folklore museum of Kozani.
An educational approach.*

Όνοματεπώνυμο φοιτητή : Σοφία Καραπάτσιου

A.E.M : 2741

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Δρ. Βαμβακίδου Ιφιγένεια

Φλώρινα 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	1
Περίληψη	2
Abstract.....	3
ΚΕΦ. 1^ο Λαογραφία	
1.1 Έννοια και ορισμός λαογραφίας και παράδοσης.....	4
1.2 Θετική επίδραση γνώσης λαογραφίας ενός τόπου(στον άνθρωπο και την κοινωνία).....	7
1.3 Επίδραση και χρήση της λαογραφίας στην εκπαίδευση.....	9
1.4 Τοπική ιστορία (Λίγα λόγια γενικά ,κυρίως της Κοζάνης ,έθιμα).....	14
1.5 Λαογραφικοί –πολιτιστικοί σύλλογοι Κοζάνης.....	20
ΚΕΦ. 2^ο Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης	
2.1 Ιστορικά στοιχεία Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης (Έτος ίδρυσης και ιστορικό αυτής, διοίκηση και καταστατικό λειτουργίας, πιθανές δωρεές).....	24
2.2 Δημιουργός του Ιστορικού-Λαογραφικού & Φ. Ιστορίας Μουσείου Ν. Κοζάνης ο Δάσκαλος Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος.....	28
2.3 Εκδηλώσεις / Δράσεις / Εκθέσεις στον χώρο του μουσείου.....	32
2.4 Προσφορά του μουσείου στην τοπική κοινωνία της Κοζάνης.....	36
ΚΕΦ. 3^ο Παραμύθι και θεατρικό παιχνίδι στην εκπαίδευση ως φορέας λαογραφίας	
3.1 Παραμύθι-Λαϊκή θυμοσοφία από αφηγήσεις της περιφέρειας.....	41

3.2 Παραμύθι και χρήση αυτού ως εκπαιδευτικό μέσο σε νήπια-επαφή μέσω παραμυθιού με την λαογραφία / Σκοπός και παιδαγωγική αξία.....	46
3.3 Θεατρικό παιχνίδι και παρουσίαση εθίμων (μουσικοχορευτική αναπαράσταση ,τραγούδι πχ Λαζαρίνες).....	49
ΚΕΦ. 4^ο Σχέδιο διδασκαλίας “μαθήματος” Στο Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης	
4.1 Στόχοι , Διδακτικό υλικό, Θεωρίες μάθησης, Δραστηριότητες υλοποίησης.....	55
4.2 Αναπαραστάσεις / οργάνωση τάξης- Εισαγωγή στο θέμα των δραστηριοτήτων.....	61
Αποτελέσματα.....	70
Βιβλιογραφία – Διαδικτυακή βιβλιογραφία.....	72

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία γίνεται συζήτηση για το μουσείο και η σύνδεσή του με την αγωγή του παιδιού. Η μουσειακή αγωγή μπορεί να προσφέρει μία μοναδική και πλούσια εμπειρία μάθησης σε αντίθεση με αυτή που προσφέρεται στο σχολείο.

Αυτή η μοναδική εμπειρία γίνεται δυνατή με τα εκθέματα, τα προγράμματα και τα αντικείμενα που εμπλέκουν το παιδί, παροτρύνοντάς το να χρησιμοποιήσει πολλές αισθήσεις στην εξερεύνηση του περιβάλλοντος. Τα Μουσεία εξυπηρετούν τις παγκόσμιες ανάγκες επισκεπτών ποικίλης παιδείας, ηλικίας και κοινωνικού επιπέδου (Ρωκ Σ. • Ρόκκου Μ., 2010).

Η λαϊκή παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα, είναι ο πλούτος που η κάθε γενιά παραδίδει στην επόμενη. Μέσα από τη διαπάλη του παλιού με το καινούργιο γεννιέται ο πολιτισμός. Σημαντικά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού είναι: η κοινωνική συγκρότηση (φυσικός χώρος, οικιστική δραστηριότητα, οικογένεια, ευρύτερες ομάδες, διοίκηση, παραγωγή και χρήση των αγαθών), τα ήθη και τα έθιμα.

Το πρώτο κεφάλαιο πραγματεύεται έννοιες λαογραφίας παράδοσης, τοπικής ιστορίας και επίδρασης λαϊκής παράδοσης στην εκπαίδευση. Έπειτα στο δεύτερο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στο λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης και το σύνολο στοιχείων που συλλέχθηκαν γύρω από αυτό. Στην πορεία παρατίθενται ως μέσα μουσειακής αγωγής και εκπαίδευσης το παραμύθι και το θέατρο και τέλος σημειώνονται προτεινόμενες δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν από τα νήπια στους χώρους του λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η λαϊκή παράδοση είναι αναπόσπαστο στοιχείο του πολιτισμού κάθε λαού. Στο νηπιαγωγείο υπάρχουν πολλές ευκαιρίες για να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τη λαϊκή παράδοση (γιορτές, θεματικές προσεγγίσεις και σχέδια εργασίας, τραγούδια, χοροί κ.ά.). Επίσης, η λαϊκή παράδοση δίνει την ευκαιρία σύνδεσης με το παρελθόν και είναι μία αφορμή για να διερευνηθούν πτυχές του όπως η καθημερινή ζωή των ανθρώπων, των παιδιών, η εργασία και οι τρόποι παραγωγής, τα επαγγέλματα, οι τρόποι ψυχαγωγίας και οι κοινωνικές εκδηλώσεις, στοιχεία της παιδικής ηλικίας κ.ά.

Η μουσειακή αγωγή προσφέρει εκπαίδευση «έξω» από τις αίθουσες του σχολείου. Η κατάκτηση της γνώσης, η ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων, η καλλιέργεια της ψυχής, η βιωματική μάθηση, η δημιουργικότητα, η συνεργασία, η απουσία κριτικής σκέψης είναι κάποια από τα ελάχιστα χαρακτηριστικά και συγχρόνως πλεονεκτήματά της. Στόχος είναι, η ανάδειξη του μουσείου ως μία εναλλακτική λύση αγωγής στην παθητική στάση του μαθητή απέναντι στην εκπαίδευση.

Το παιδί βιώνει το παρελθόν και επιχειρεί σύζευξη με το παρόν, εκφράζεται δημιουργικά χωρίς δισταγμούς και περιορισμούς, η φαντασία του αναπλάθεται και δημιουργεί το δικό του κόσμο, με αντικείμενα του χτες και το δυναμικό του σήμερα.

Η ευαισθητοποίηση και πληροφόρηση των παιδιών σε θέματα της λαϊκής μας παράδοσης όπως π.χ. η ενασχόλησή τους με την λαϊκή παραμυθολογία, τα ήθη και τα έθιμα ή και πρακτικές της καθημερινότητας, τους επιτρέπει να προβληματισθούν σχετικά και να προχωρήσουν σε συγκρίσεις με την σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα.

Στόχος της εργασίας αυτής επίσης, είναι και η προβολή της μέγιστης σημασίας των μουσειακών προγραμμάτων στην προσχολική ηλικία και η ανάγκη τους για ενσωμάτωση στο εκπαιδευτικό σύστημα.

ABSTRACT

Folk tradition is an integral part of the culture and in general of civilisation. In kindergarten there are many opportunities for children to come in contact with folk tradition (feasts, thematic approaches and work plans, traditional songs, traditional dances, etc.). Also, folk tradition gives the opportunity to connect with the past and to explore aspects of everyday life of people of the past, children, work, production, occupations, way of entertainment and social events, Childhood, etc. Museum education offers training out from the classroom. The acquisition of knowledge, the development and cultivation of skills, soul cultivation, experiential learning, creativity, cooperation, lack of critical thinking are some of its few characteristics and at the same time its advantages. The aim is to highlight the museum as an alternative way of education towards the passive attitude of students.

Experiences from the past and attempt to connect with the present, expresses creatively without hesitation and limitations, imagination rebuilds and creates child own world, with the objects of the past and potential of today. Raising awareness and informing children on issues of our popular performance such as their involvement in popular paramithology, and practices of everyday life, allows them to reflect on and compare with modern social reality. The aim of this work is also to highlight the importance of museum programs in pre-school age and their need for integration into the education system.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

1.1 Έννοια και ορισμός λαογραφίας και παράδοσης

Η λαογραφία καθιερώθηκε ως επιστήμη από το Νικόλαο Πολίτη ήδη από το 1909 και οι μεταγενέστεροι επιστήμονες ερεύνησαν και διατύπωσαν το περιεχόμενο και τη μέθοδό της, εξακολουθεί να υπάρχει στις μέρες μας μεγάλη σύγχυση σχετικά με το τι είναι λαογραφία.

«Λαογραφία είναι η συλλογή λαογραφικού υλικού. Λαογραφία είναι η συναισθηματική και λογοτεχνική παρουσίαση του λαογραφικού υλικού. Λαογραφία είναι η εθνική, καθώς τονίζεται, ανάγκη να περισωθεί και να επιβιώσει η εθνική μας παράδοση. Λαογραφία είναι η με πολλά θαυμαστικά παρουσίαση των έργων της λαϊκής μας τέχνης, της λαϊκής μουσικής και των λαϊκών χορών, ακόμα και η οργάνωση τελετών με εθνικές ενδυμασίες.» (Κυριακίδου – Νέστορος, 1975: 59-60). Ο συντομότερος ορισμός που μπορεί κανείς να δώσει στη λαογραφία είναι «η επιστήμη του λαϊκού μας πολιτισμού». Προϋπόθεση που τίθεται από τον ίδιο τον ορισμό είναι ότι εκείνος που μελετά, ο λαογράφος, προέρχεται από το λαό που μελετά.

Σύμφωνα με τον ιδρυτή της επίσημης ελληνικής λαογραφίας, Νικόλαο Πολίτη αντικείμενο μελέτης της λαογραφίας είναι οι πράξεις του βίου και μάλιστα οι «κατά παράδοσιν» και όχι αυτές που «οφείλονται εις την ανατροφήν και την μόρφωσιν». Ο ορισμός αυτός ταιριάζει με τον όρο *folklore*, που εισήγαγε η αγγλική λαογραφία και καθιερώθηκε σχεδόν διεθνώς. Ο όρος σημαίνει «αυτό που γνωρίζει ο λαός», δηλαδή «το τι πιστεύει, λέει και πράττει κατά παράδοση» (Κυριακίδου – Νέστορος 1997:149). Από την άλλη, η γερμανική λαογραφία προτιμά τον όρο *Volkskunde* (λαογνωσία) που σημαίνει αυτό που εμείς γνωρίζουμε για το λαό και όχι αυτό που γνωρίζει ο λαός. Ο ορισμός αυτός διευρύνει το αντικείμενο της λαογραφίας, περιλαμβάνοντας σ' αυτό και στοιχεία όπως η τροφή του λαού, η διάπλασή του, ο οπλισμός και άλλα θέματα, τα οποία θεωρούνταν «αλλότρια» από το Ν. Πολίτη. (Νικόλαος Πολίτης 1909: 6, από

Κυριακίδου – Νέστορος 1997: 149). Το 1909, στον πρώτο τόμο της Ελληνική Λαογραφικής Εταιρείας, ο Πολίτης διατύπωσε επίσημα τον ορισμό της ελληνικής λαογραφίας: «Η λαογραφία εξετάζει τας κατά παράδοσιν δια λόγων, πράξεων ή ενεργειών εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού» (Πολίτης 1909:7, από Κυριακίδου – Νέστορος, 1975: 61). Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει τόσο τη λαϊκή λογοτεχνία, τα «μνημεία του λόγου», όπως τα ονομάζει ο Πολίτης (τραγουδία, παραμύθια, παροιμίες, ξόρκια), όσο και τον υλικό, πνευματικό και κοινωνικό βίο του λαού, τις «κατά παράδοσιν πράξεις και ενέργειαι». Χρειάζεται ωστόσο να αποσαφηνιστούν και τα κριτήρια με τα οποία οι εκδηλώσεις του λαϊκού πολιτισμού διακρίνονται από τις αντίστοιχες εκδηλώσεις του λεγόμενου σύγχρονου πολιτισμού. Ως τέτοιο κριτήριο ο Πολίτης χρησιμοποίησε την καταγωγή τους, διακρίνοντας έτσι τρεις κατηγορίες εκδηλώσεων: 1. εκδηλώσεις των οποίων δε γνωρίζουμε την αρχή, δεν προέρχονται από την επίδραση κάποιου σπουδαίου ανθρώπου, ούτε οφείλονται στην ανατροφή και τη μόρφωση 2. εκδηλώσεις οι οποίες αποτελούν μεταβολή ή παραφθορά παλαιότερων εκδηλώσεων του βίου ή συνέχεια προηγηθείσας κοινωνικής κατάστασης 3. εκδηλώσεις οι οποίες δεν προέρχονται άμεσα από την παράδοση, αλλά αφομοιώθηκαν από αυτήν.

Η δεύτερη κατηγορία σχετίζεται με τη θεωρία των επιβιωμάτων, την οποία διατύπωσε για πρώτη φορά ο Άγγλος ανθρωπολόγος Edward Tylor. Σύμφωνα με αυτήν παράλογα και ακατανόητα στοιχεία που υπάρχουν στο σημερινό λαϊκό πολιτισμό είναι απομεινάρια του παλιότερου λαϊκού βίου, μέσα στον οποίο ήταν λογικά. Παρόλο που τα στοιχεία αυτά διατηρήθηκαν, δεν προσαρμόστηκαν στο σημερινό πολιτισμό, με αποτέλεσμα να μοιάζουν παράταιρα. Ο Πολίτης ονομάζει τα επιβιώματα «εγκαταλείμματα». Ωστόσο ο Πολίτης υπερβαίνει τη θεωρία του Tylor, αφού αντιμετωπίζει τα εγκαταλείμματα σαν ζωντανά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού. Με την τρίτη κατηγορία ο Πολίτης απελευθερώνει τη λαογραφία από τη στατικότητα, αφού αναγνωρίζει και σύγχρονη λαϊκή δημιουργία, με την προϋπόθεση αυτές οι εκδηλώσεις να αφομοιώνονται προς τα κατά παράδοσιν. (Κυριακίδου – Νέστορος 1975: 61-62).

Λαϊκός πολιτισμός

Σύμφωνα με την κ. Καμηλάκη, πρώην Δ/ντρια του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας «υπό τον όρο λαϊκός πολιτισμός νοείται το σύνολο των δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων ενός λαού. Πρόκειται για μια ευρύτατη έννοια που περιλαμβάνει την καθημερινή ζωή του λαού, τις ασχολίες του, τον τρόπο ψυχαγωγίας του, την κοσμοθεωρία του».

Ο λαϊκός και κατ' άλλους παραδοσιακός πολιτισμός της Ελλάδας παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, όχι μόνο για τον πλούτο και την ενάργεια των επιμέρους μορφών του, αλλά και για την επιβίωση ή τον απόηχο στοιχείων της αρχαιοελληνικής και βυζαντινής παράδοσης. Έτσι η Λαογραφία, η επιστήμη του παραδοσιακού πολιτισμού, περιλαμβάνει στοιχεία της γραπτής παράδοσης που κληροδοτήθηκε από τους προγόνους μας αλλά και της προφορικής που παραδίδεται από γενιά σε γενιά και συγκροτούν τον πυρήνα του λαϊκού πολιτισμού.

Ωστόσο η έννοια **παράδοση** δε σημαίνει οπισθοδρόμηση, ούτε στείρα επανάληψη του παρελθόντος. Απεναντίας σημαίνει πηγή γνώσεων, αρχών και αξιών από το παρελθόν για μια συνέχεια στο μέλλον καθώς η Παράδοση συμπλέκοντας τις τρεις διαστάσεις του χρόνου (παρελθόν – παρόν και μέλλον), εξελίσσεται και δεν αποσυνδέεται από την πρόοδο. Με την παράδοση κρατούμε αυτό που έχουμε και προσθέτουμε αυτό που δημιουργούμε. Σε αρμονική συνέχεια του παρελθόντος, το σήμερα κρατάει ολοζώντανα έθιμα που περνούν από γενιά σε γενιά.

Παράλληλα με τον λαϊκό πολιτισμό υπάρχει και η **λόγια κουλτούρα**. Τα όρια δεν είναι πάντα βέβαια ευδιάκριτα, γιατί συχνά υπάρχει μια όσμωση «εσωτερικά δάνεια» π.χ μουσική κλπ. Μπορούμε όμως να καταθέσουμε μέσα από την εμπειρία μας με τα κοινά και τη συστηματική ενασχόληση μας με θέματα πολιτισμού ότι ο κόσμος στρέφεται πιο εύκολα στο Λ.Π. από τον λόγιο πολιτισμό, γιατί τον θεωρεί περισσότερο οικείο. Ο δεύτερος είναι πιο δύσκολο να «καταναλωθεί» από το ευρύ κοινό γιατί απαιτεί σχετική εκπαίδευση και καλλιέργεια για να μπορεί να προσεγγιστεί και να εκτιμηθούν τα προϊόντα του, π.χ. κλασική μουσική κλπ.

Η λέξη "παράδοση" προέρχεται όπως είναι γνωστό από το ρήμα "παραδίδω". Ελληνική δε παράδοση ονομάζουμε όλα εκείνα τα θεμελιώδη, τα αιώνια πολιτιστικά στοιχεία και τις ηθικές αξίες που παραδόθηκαν από την μια γενιά στην άλλη ως γνήσια, ως

αυθεντικά γνωρίσματα. Με τον τρόπο αυτό διατηρήθηκαν και έφτασαν από τα πανάρχαια χρόνια μέχρι σήμερα αναλλοίωτα και ζωντανά.

1.2 Θετική επίδραση γνώσης λαογραφίας ενός τόπου(στον άνθρωπο και την κοινωνία)

Η επιστήμη της ελληνικής λαογραφίας συγκροτήθηκε με σκοπό να απαντήσει σε μια κρίση της εθνικής ταυτότητας που είχε προκαλέσει η θεωρία του Fallmerayer. Στην κατεύθυνση αυτή κινήθηκε και ο Ν. Πολίτης, ο θεμελιωτής της επιστήμης της λαογραφίας στην Ελλάδα.

Σε επίπεδο υλικής τεκμηρίωσης, στο επίκεντρο της λαογραφίας και κυρίως των λαογραφικών μουσείων βρίσκεται η αναζήτηση ευρημάτων που έρχονται από το παρελθόν, χρηστικών αντικειμένων που συνθέτουν την εικόνα της λαϊκής έκφρασης και μπορούν να ταξινομηθούν σε συλλογές και οπτικοακουστικού υλικού που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μαρτυρία.

Οι τρόποι κατασκευής, τα διαφορετικά υλικά οι πρώτες ύλες, η τεχνογνωσία, η χρηστικότητα, μαρτυρούν για τους διαθέσιμους πόρους της εποχής του, ενώ η διακόσμησή του είναι δυνατόν να μας ανοίγει ένα παράθυρο στις μαγικό-θρησκευτικές, ανθρωπολογικές ή κοσμολογικές πεποιθήσεις των ανθρώπων που τα παρήγαγαν. Από αυτή την άποψη θεωρούμενα τα λαογραφικά μουσεία, οι λαογράφοι και η λαογραφία είναι μια αδιάσπαστη ενότητα έρευνας, ταξινόμησης, ανάδειξης της ταυτότητας του λαϊκού πολιτισμού.

Η Λαογραφία είναι το σημαντικότερο στοιχείο της ταυτότητας ενός λαού. Η Λαογραφία γενικά εξετάζει τον λαϊκό μας πολιτισμό. Η αξία της Λαογραφίας δεν μετριέται με τίποτα. Είναι ένα θέμα τεράστιο, αστείρευτο και ατέλειωτο.

Η Λαογραφία αποτελεί έναν αξιόλογο τομέα των ανθρωπολογικών επιστημών και συμβάλλει κατά θετικό τρόπο στην κατανόηση των ανθρώπων και των λαών. Η Λαογραφία με το ξεδίπλωμα του προγονικού πολιτισμού και των εκδηλώσεων ενός λαού στο παρελθόν βοηθάει στον διαχωρισμό των ανθρώπων ενός τόπου από τους ανθρώπους ενός άλλου τόπου. Είναι η επίδραση αυτής της κληρονομιάς που

διαφοροποιεί τους ανθρώπους μιας συγκεκριμένης περιοχής από τα γνωρίσματα μιας άλλης.

Η μελέτη της Λαογραφίας μας είναι περισσότερο σήμερα αναγκαία και απαραίτητη για λόγους ιστορικής γνώσης, αλλά και πρακτικής σκοπιμότητας, για την ρύθμιση της εξελικτικής πορείας του πολιτισμού μας, γιατί μόνον όταν λαμβάνονται υπ' όψιν οι πολιτιστικές ρίζες του παρελθόντος διασφαλίζεται η ιστορική συνέχεια. Και για να γίνει αυτό καλύτερα κατανοητό, θα αναφερθεί για παράδειγμα το λαϊκό θέατρο σκιών.

Αναμφίβολα, το λαϊκό θέατρο σκιών δημιούργησε κάποια παράδοση και εμφάνισε σημαντικούς καλλιτέχνες.

Το θέατρο σκιών, στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, είχε απήχηση σε λαϊκά στρώματα του πληθυσμού, καλύπτοντας με τον τρόπο του την παντελή έλλειψη θεάτρων και άλλων λαϊκών θεαμάτων (π.χ., τσίρκο, όπερα, βαριετέ, κτλ.)

Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι η ελληνική διανόηση είχε αρχικώς μια εχθρική στάση απέναντι στο Θέατρο Σκιών και για το λόγο αυτό άργησε κάπως να αποδεχτεί το ότι η λαϊκή τέχνη του Καραγκιόζη είναι αυτή που ανέκαθεν συνέδεε επιτυχώς το νεοελληνικό πολιτισμό με την αρχαία και τη βυζαντινή παράδοση (Αγραφιώτης, 2008). Με αρκετή καθυστέρηση λοιπόν, κατά τις πρώτες μόλις δεκαετίες του 20ού αιώνα, άρχισαν να διατυπώνονται σιγά-σιγά οι πρώτες θετικές εκτιμήσεις για το Θέατρο Σκιών (Αγραφιώτης, 2008), μέσα από τις οποίες έγινε αποδεκτή η σύνδεσή του με το ελληνικό παρελθόν. Φτάνοντας από την αρχαιότητα και το Βυζάντιο στα νεότερα χρόνια, το γέλιο του νεοελληνικού Καραγκιόζη ξεκινάει πολύ νωρίς την καταλυτική του επίδραση με την Βαβυλωνία, τη θεατρική κωμωδία του 1836 και του Δημήτριου Βυζάντιου (κατά τις απαρχές ακόμα του θεατρικού βίου στο νεοελληνικό κράτος), για να κυριαρχήσει κατόπιν είτε εντελώς αυτόνομα ως ξεχωριστό Θέατρο (από το 19ο αιώνα μέχρι και σήμερα) είτε μέσα από τις επιδράσεις του σε διάφορες μορφές τέχνης και κατά κύριο λόγο στην ελληνική κινηματογραφική κωμωδία κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.

Σημαντικό να αναφερθεί ο στενός σύνδεσμος ανάμεσα στο Θέατρο Σκιών και την ελληνική κινηματογραφική κωμωδία (Σολδάτος, 1990), έτσι όπως αυτή είναι γνωστή μέσα από τις παλιές ελληνικές κινηματογραφικές ταινίες (Ανανίδης, 2007).

Ο Γιάννης Σολδάτος, π.χ., αποδεικνύει το πόσο πολύ σημάδεψε ο Καραγκιόζης (κατά το β' μισό του 20ού αιώνα) τους μεγάλους Έλληνες κωμικούς του ελληνικού θεάτρου και κυρίως του ελληνικού κινηματογράφου.

1.3 Επίδραση και χρήση της λαογραφίας στην εκπαίδευση

Ένας τρόπος να φανεί η επίδραση της λαογραφίας στην εκπαίδευση είναι η μουσειακή αγωγή που μπορεί να προσφέρει μία μοναδική και πλούσια εμπειρία μάθησης σε αντίθεση με αυτή που προσφέρεται στο σχολείο. Αυτή η μοναδική εμπειρία γίνεται δυνατή με τα εκθέματα, τα προγράμματα και τα αντικείμενα που εμπλέκουν το παιδί, παροτρύνοντάς το να χρησιμοποιήσει πολλές αισθήσεις στην εξερεύνηση του περιβάλλοντος. Τα Μουσεία εξυπηρετούν τις παγκόσμιες ανάγκες επισκεπτών ποικίλης παιδείας, ηλικίας και κοινωνικού επιπέδου (Ρωκ Σ. Ρόκκου Μ., 2010)

Ο ρόλος του μουσείου δεν είναι να αξιολογεί, αλλά να εξηγεί. Αλλά όπως υποστηρίζει ο Oscar Wilde: τα πράγματα που αξίζει πραγματικά να μάθουμε, δεν μπορούν να διδαχθούν ή να εξηγηθούν, αλλά μπορούν να κατακτηθούν μέσω της βιωματικής εμπειρίας.

Η έκθεση των συλλογών συνιστά το κύριο εκπαιδευτικό όργανο του μουσείου, διότι βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν το ταξίδι από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση (Hicks, 2005). Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στη συλλογή ιστορικών αντικειμένων και στον τρόπο οργάνωσής τους, όπως επίσης και στον δημιουργικό και εκπαιδευτικό τρόπο παρουσίασής τους και σύνθεσης του υλικού. Σύγχρονες αντιλήψεις συγκλίνουν στην άποψη ότι η δημιουργία εκθεματικών συνόλων με νοηματική συνοχή, σύνδεση και με ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσίαση των σωστών συσχετισμών μεταξύ των αντικειμένων, είναι απαραίτητα διότι έτσι αποφεύγονται συγχύσεις (Αντζουλάτου-Ρετσίλα, 1986).

Οι εξελίξεις στην τεχνολογία και στην επιστήμη μπορούν να επιφέρουν αλλαγές και στους χώρους των μουσείων. Ο επισκέπτης εμπλουτίζει τις γνώσεις του με τη συνοδεία σύγχρονων τρόπων παρουσίασης ήχου, φωτός και εικόνας. Στις προγραμματισμένες εκθέσεις η σκηνική παρουσίαση που επικρατεί έχει έντονο το στοιχείο της τεχνολογίας.

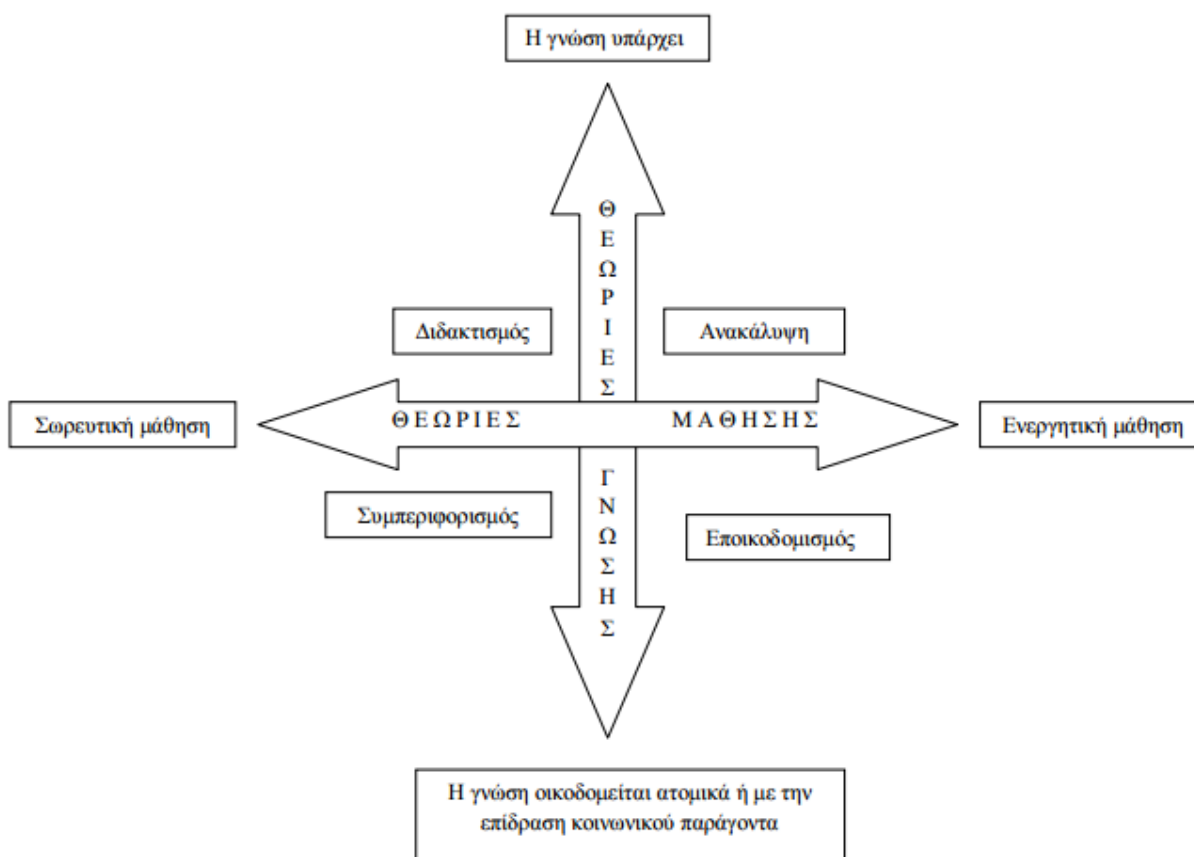
Ηλεκτρονικοί υπολογιστές προσφέρουν τη δυνατότητα υπέρμετρης πληροφόρησης, αλλά και ρομπότ αναλαμβάνουν να μιλήσουν τους επισκέπτες στον κόσμο των εκθεμάτων

Τα μουσεία αποτελούν φυσικά περιβάλλοντα μάθησης (Alexander, 2011), στα οποία τα εκθέματα δεν μπορούν να «μιλήσουν» από μόνα τους, ωστόσο με την κατάλληλη «θέα», μπορούν να αποκτήσουν νέα αυθεντικότητα και να «διηγηθούν την ιστορία τους» με εκφραστικό τρόπο. Η προσχολική ηλικία αποτελεί το «θεμέλιο» της ανάπτυξης και σταθεροποίησης της σχέσης μουσείου- παιδιού. Η απουσία στερεοτύπων και προκαταλήψεων απέναντι στο μουσείο, στην ηλικία αυτή, επιτρέπει τις πρώτες επαφές του παιδιού με το μουσείο, να είναι άμεσες, εμπειρικές και με παιγνιώδη τρόπο, ώστε το παιδί να οδηγηθεί στη γνώση ευχάριστα και αβίαστα. Η μουσειακή εκπαίδευση αποτελεί την δίοδο θεμελίωσης της σχέσης μουσείου- παιδιού. Η δίοδος αυτή θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο, γνωρίζοντας την εξελικτική πορεία της μουσειοπαιδαγωγικής στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης, αναδεικνύοντας την μέγιστη σημασία της ενσωμάτωσής της, μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Η μουσειακή εκπαίδευση ή μουσειοπαιδαγωγική ορίζεται ως « η πρακτική που εφαρμόζεται σε συνδυασμό με την σχολική εκπαίδευση όπως οι αίθουσες των μόνιμων και περιοδικών εκθέσεων, οι αρχαιολογικοί τόποι, τα μνημεία, οι παραδοσιακοί οικισμοί, το αστικό- δομημένο και φυσικό περιβάλλον (6ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καβάλας, 2002, σελ. 24), καθώς και κοινωνικούς θεσμούς ή καταστάσεις που άμεσα ή έμμεσα ασκούν αγωγή, όπως η οικογένεια, το παράλληλο σχολείο και η δια βίου εκπαίδευση» (Νάκου, 2001,σελ.190). Ο χαρακτήρας της μουσειοπαιδαγωγικής κατέχει καθαρά διδακτικό ρόλο. Αποτελεί συνειδητή παιδαγωγική πρακτική και εφαρμόζεται κάτω από προσωπικές συνθήκες μετάδοσης και ο βασικός αποδέκτης θεωρούνται οι σχολικές ομάδες. Οι δραστηριότητες από τις οποίες απαρτίζεται δεν έχουν αποσαφηνιστεί πλήρως διότι, χαρακτηρίζεται από ποικιλόμορφες εργασίες. Την επιμέλεια οργάνωσης των δραστηριοτήτων αναλαμβάνουν οι μουσειοπαιδαγωγοί, οι οποίοι είναι εξειδικευμένο προσωπικό των μουσείων και συνεργάτες της μουσειακής εκπαίδευσης (Δαμαλά, 2011).

Τον 20ο αιώνα, η εκπαίδευση αναγνωρίζεται και ως «λειτουργία των μουσείων» (Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, 2011, σελ. 27-28). Η υπέρμετρη ανάπτυξη των μουσείων τόσο στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και στον ελληνικό είναι εμφανής. Ωστόσο, η μουσειακή εκπαίδευση στην Ελλάδα, έως και σήμερα, δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως. Τα τελευταία χρόνια, επιχειρείται μία προσπάθεια ένταξής της στα πανεπιστημιακά προγράμματα, αλλά δε διακρίνεται ακόμα έντονη αλληλεπίδραση του σχολείου με το μουσείο. Πρακτικά (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ., 2010)

«Το μουσείο ως μέσο αγωγής και εκπαίδευσης του παιδιού, η μελέτη του παιδικού μουσείου»

Πηγή :Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, 2011, σελ. 33

Κατά την εκπαιδευτική θεωρία του Διδακτισμού υποστηρίζεται ότι η μουσειακή γνώση μπορεί να δομηθεί από την αντικειμενική πραγματικότητα, δεν επηρεάζεται από τα ίδια τα παιδιά, αλλά γενικότερα αποτελεί μια διαδικασία μάθησης συγκέντρωσης ποικίλων

γνωστικών στοιχείων. Καθοριστικό παράγοντα στην θεωρία αυτή αποτελούν οι επαναλαμβανόμενες επισκέψεις, ώστε να επιτευχθεί η αφομοίωση και η ολοκληρωμένη μάθηση (Νάκου, 2001)

Ολοκληρώνοντας, η μουσειοπαιδαγωγική απαιτεί έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό και επιλογή κατάλληλων παιδαγωγικών μέσων- τρόπων προσέγγισης για την επίτευξη της αρχικής στοχοθεσίας. Ο παρακάτω πίνακας προτείνει μεθόδους διδασκαλίας αξιοποιώντας κατάλληλα τα μουσειακά εκθέματα:

Πίνακας : Μουσειακά εκθέματα και τρόποι προσέγγισης

ΜΟΥΣΕΙΑΚΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ		
ΜΟΥΣΕΙΑΚΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ	ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ
Αυθεντικά, αντιγραφές	Παρατήρηση, άγγιγμα	Οπτική και αισθητική εκτίμηση
Πίνακες, πορτρέτα, slides	Αναπαραγωγή, καταγραφή, περιγραφή, διάλογος	Συμπεράσματα, ανάλυση και σύνθεση στοιχείων
Διάφορες γραπτές πηγές, φωτογραφίες	Διάλεξη, σχόλια, συζήτηση σε ομάδες	Κατανόηση, αξιολόγηση και ερμηνεία στοιχείων
Κτήρια, ερείπια και λοιπά αξιοθέατα	Γραπτός λόγος, κατασκευή μοντέλων και έργων τέχνης	Γλωσσική, καλλιτεχνική και τεχνική δεξιότητα
Πρόσθετο υλικό στην τάξη	Δραματική αναπαράσταση	Συμπαθητική κατανόηση και φαντασία

Πηγή : Δάλκος , 2000, σελ 48

Με τη μέθοδο των σχεδίων εργασίας (project) ο λαϊκός πολιτισμός μπορεί να συνδεθεί με την **γενική και την τοπική ιστορία** στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε προγράμματα που στοχεύουν στην **κατανόηση της τοπικής ταυτότητας** των μαθητών και στην καλλιέργεια των ερευνητικών δεξιοτήτων τους.

Ο λαϊκός πολιτισμός αποτελεί ένα εξαιρετικά **πρόσφορο πεδίο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης**, για την πραγματοποίηση της «πολιτισμικής συνάντησης» και της ανάδειξης των κοινών πολιτισμικών στοιχείων ανάμεσα στους λαούς, χωρίς ταυτόχρονα

να παραγνωρίζονται και οι ιδιαιτερότητες οι οποίες καθορίζονται από τη γενική και την τοπική ιστορία.

Δεν είναι τυχαίο που πολλές επιστήμες επιστρέφουν στο λαϊκό πολιτισμό, ώστε να ανακαλύψουν απαντήσεις των ερωτημάτων τους στην εμπειρία του λαϊκού ανθρώπου. Η αρχιτεκτονική, η μουσική, η ιατρική είναι μερικές από τις επιστήμες, που αξιοποιούν τη λαϊκή τέχνη. Το ίδιο πράττει και το σχολείο. Σε μια εποχή που η μεταφορά της πολιτισμικής εμπειρίας μεταφερόταν άμεσα από τις παλαιότερες γενιές στις νεότερες, η μεταβίβαση της παράδοσης ήταν ενδοοικογενειακή και ενδοκοινωνική υπόθεση. Στα τέλη του 20ου αιώνα άλλαξαν τα δεδομένα και το σχολείο βρέθηκε μετέωρο, ανάμεσα στην παλιά και τη νέα εποχή. Σ' αυτό το πλαίσιο αμηχανία χαρακτήριζε και τους φορείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ωστόσο, η δημιουργία των παιδαγωγικών τμημάτων και η ανάπτυξη νέων διδακτικών τεχνικών αλλά και μουσειολογικών πρακτικών έφερε στην επιφάνεια το λαϊκό πολιτισμό ως πεδίο για την άντληση πολιτισμικού υλικού, που θεωρήθηκε κατάλληλο για τη συγκρότηση της προσωπικότητας των νέων γενιών. Είναι τα συστατικά στοιχεία που καθιστούν τις διάφορες μορφές του λαϊκού πολιτισμού (προφορικός πολιτισμός, μουσική, χορός, κ.λπ.) κατάλληλες για την ανάπτυξη πνευματικών δεξιοτήτων (αίνιγμα, παροιμία, μουσική), για την εξοικείωση με την ομορφιά και τη δημιουργία (κουκλοθέατρο), για την εξοικείωση με μορφές επικοινωνίας(παραμύθι).

Κοινωνική Λαογραφία και Μάθηση μέσω Σχεδιασμού Η Λαογραφία αποτελεί μια επιστήμη με «ανθρωπολογικό-κοινωνικό χαρακτήρα» που ασχολείται με την διευρυμένη έννοια του λαού, την οποία εκλαμβάνει «ως μια πολυταξική και πολυστρωματική έννοια» (Μερακλής 1984: 9). Επιπλέον, η λαογραφική ύλη υπερβαίνει τα τοπικά και εθνικά όρια και ασχολείται με σύγχρονες κοινωνικές και πολιτισμικές ομαδοποιήσεις που περιλαμβάνουν τις τάξεις, τις μειονότητες, τους πρόσφυγες, τους ξενιτεμένους, τους ετεροδημότες, και τις ομάδες του περιθωρίου, εκφράζοντας έτσι τη στροφή του ενδιαφέροντος της Λαογραφίας στη συστηματική μελέτη της διαφορετικότητας ως στοιχείου των πολιτισμικών ταυτοτήτων. Από την άλλη πλευρά η Παιδαγωγική επιστήμη όλο και πιο πολύ εστιάζει στις σύγχρονες εκφάνσεις της διαφορετικότητας που προέρχονται από τις πολιτισμικές και κοινωνικές συνθήκες στις οποίες ζουν και

δραστηριοποιούνται τα άτομα με στόχο την αξιοποίηση της άτυπης, αυθεντικής και βιωματικής μάθησης που είναι πανταχού παρούσα (ubiquitous learning) για καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα και ευκαιρίες μάθησης (Kalantzis & Cope 2012). Πιο συγκεκριμένα, η Μάθηση μέσω Σχεδιασμού είναι ιδιαίτερα προσφυής προς την Κοινωνική Λαογραφία, λόγω της ευαισθησίας στις έννοιες της πολιτισμικής ταυτότητας και ετερότητας από την οποία εμπνέονται και οι δύο. Η Λαογραφία, συμπεριλαμβάνοντας και την Κοινωνική Λαογραφία, προσέχει και μελετά τις αξίες και τις πρακτικές των διαφόρων πολιτισμικών ομάδων που συναποτελούν τον λαό στο σύγχρονο, παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, ενώ αναγνωρίζει και την ποικιλία και διαφοροποίηση του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού και της ελληνικής κοινωνίας στο παρελθόν.

Η Μάθηση μέσω Σχεδιασμού, με τη σειρά της, τονίζει τη σημασία της αναγνώρισης των πολλαπλών προσεγγίσεων στη γνώση και στη μάθηση, ξεκινώντας από το αξίωμα της διαφορετικότητας των κοινωνικών βιογραφιών (lifeworlds) των ατόμων που συναπαρτίζουν σύγχρονες σχολικές κοινότητες μάθησης (Wenger 1999· Kalantzis & Cope 2012). Επιχειρώντας μια συνοπτική περιγραφή της Μάθησης μέσω Σχεδιασμού (<http://neamathisi.com/learning-by-design>), θα λέγαμε ότι είναι μια μέθοδος οργάνωσης της μάθησης που στηρίζεται σε τέσσερις παιδαγωγικές κατευθύνσεις και στρατηγικές. Συνεπώς, εκπαιδευτικοί και μαθητές αντιλαμβάνονται την πολιτισμική ετερότητα/διαφορετικότητα, που είναι συστατικό στοιχείο των σύγχρονων κοινωνιών, μέσα από τα αξιακά συστήματα των ίδιων των ερευνώμενων ομάδων. Έτσι διεισδύουν στη νοοτροπία των πολιτισμικά «άλλων» και προάγουν ουσιαστικές διαπολιτισμικές ανταλλαγές μαζί τους οικοδομώντας κοινωνίες συνοχής μέσα από την αμοιβαία και την ομαδική μάθηση.

1.4 Τοπική ιστορία (ιστορική αναδρομή, εκπαίδευση, σημαντικές προσωπικότητες ,έθιμα)

Παλαιολιθική εποχή - Ρωμαϊκοί χρόνοι

Στα παλαιολιθικά χρόνια ανάγεται η ύπαρξη ζωής στο νομό Κοζάνης.

Οι κάτοικοι του νομού είναι απόγονοι των αρχαίων Ελιμιωτών Μακεδόνων, που ανήκαν στα βορειοδυτικά ελληνικά φύλα.

Με την κάθοδό τους στο χώρο αυτό αφομοίωσαν τον προελληνικό πληθυσμό, τους Πελασγούς, που ήταν εγκατεστημένοι στην περιοχή από την Νεολιθική εποχή.

Αξιόλογα δείγματα της πολιτιστικής ζωής των αρχαίων κατοίκων και της επαφής τους με τον υπόλοιπο ελληνικό κόσμο από την 7η ακόμη χιλιετία π.Χ. είναι δείγματα *ειδωλίων κυκλαδικής τέχνης, αγγεία μυκηναϊκής εποχής και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα* από τη Νεολιθική εποχή μέχρι τη Ρωμαϊκή κτήση, τα οποία ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στο χώρο της αρχαίας Αιανής, αλλά και στον ευρύτερο χώρο του νομού.

Μετά τη μάχη της Πύδνας το έτος 176 π.Χ. η περιοχή υποτάχθηκε στους Ρωμαίους.

Η Ελίμεια, η Εορδαία, η Λυγκηστίδα και η Πελαγονία απετέλεσαν την "**Τέταρτη Μεριδα**", μια δηλαδή από τις τέσσερις ανεξάρτητες δημοκρατίες, στις οποίες διαίρεσαν τη Μακεδονία οι Ρωμαίοι.

Στην περιοχή έχουν βρεθεί αρχαιότητες της Ρωμαϊκής περιόδου, ερείπια οικοδομημάτων, βωμός, τμήμα υδραγωγείου, αγάλματα, νομίσματα, τάφοι και βάσεις

κίωνων - στη θέση Τρίδενδρο, στο λόφο του Αγίου Ελευθερίου, στη θέση της Μπήλιως τα μνήματα και στη θέση Τζιαμάρα.

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Το 1392 άποικοι προερχόμενοι από την Πρεμέτη, το Μπιθικούκιο και την Κόζδιανη της Ηπείρου, κατάφυγαν κυνηγημένοι από τους Τουρκαλβανούς στην περιοχή βόρεια της Σέλιτσας (που μέχρι σήμερα ονομάζεται Παλιοκόζδιανη) και στη συνέχεια μεταναστεύοντας ανατολικά συνάντησαν τον χριστιανικό οικισμό στα Καλύβια.

Οι κάτοικοι των Καλυβιών δεν τους αποξένωσαν, αλλά τους υποχρέωσαν να χτίσουν τις κατοικίες τους ανατολικότερα.

Οι νέοι κάτοικοι ονόμασαν την περιοχή Τζαμουριά διασώζοντας το πατρωνύμιο της παλιάς τους περιοχής.

Σήμερα η περιοχή ονομάζεται Τζάμπρα.

Επίσης το βραχώδη λόφο επάνω από την Τζάμπρα τον ονόμασαν Σκρίκα ή Σκίρκα (Σκ'ρκα), που σημαίνει βραχώδες ύψωμα.

Αν και υπάρχουν διάφορες εκδοχές για το όνομα της πόλεως η επικρατέστερη είναι πως οι άποικοι αυτοί της Ηπείρου *ονόμασαν το νέο οικισμό Κόσδιανη που στη συνέχεια μετατράπηκε σε Κόζιανη και οι μετέπειτα λόγιοι το μετασχημάτισαν σε Κοζάνη.*

Λίγα χρόνια αργότερα οικογένειες από τα Σέρβια και το Δρέπανο μετοικίζουν και ενισχύουν τον οικισμό της Κόσδιανης. Οι κάτοικοι παλιών και νέων οικισμών ενώνονται σε μια νέα ενιαία κοινότητα, χτίζουν την εκκλησία τους, κατασκευάζουν υδραγωγεία και κρήνες

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας λειτουργούσαν υποτυπώδη σχολεία.

Το πρώτο οργανωμένο σχολείο στην Κοζάνη λειτούργησε στο τέλος του 17ου αιώνα με πρώτο δάσκαλο τον **Γρηγόριο Κονταρή** ο οποίος δίδασκε Αριστοτέλη και Θεολογία.

Το 1668 ιδρύθηκε η **βιβλιοθήκη της Κοζάνης** που στην αρχή λειτούργησε σαν σχολική βιβλιοθήκη και στη συνέχεια προμηθευόταν βιβλία μέσω ειδικού επιτετραμμένου από τη Βιέννη.

Μεγάλος αριθμός βιβλίων προήλθε από δωρεές.

Σήμερα αριθμεί **120.000 τόμους**, σπάνιες εκδόσεις, παλαιά έγγραφα και χειρόγραφα, παλαιότερο των οποίων είναι ένα ευαγγελιστάριο του 1022.

Το 1745 ιδρύθηκε με την ενίσχυση των αποδήμων της Ουγγαρίας η **Στοά**.

Ο πρώτος της δάσκαλος ήταν ο **Ευγένιος Βούλγαρης** ο οποίος δίδασκε θετικές επιστήμες (Wolff, Locke, Leibniz).

Οι διάδοχοι του Βούλγαρη – ιερείς στην πλειοψηφία τους– δεν διέθεταν γνώσεις θετικών επιστημών και σκοπός της εκπαίδευσης πλέον ήταν η χρηστότητα των ηθών και η γλωσσική κατάρτιση.

Λόγω του συντηρητισμού της διοίκησης και της κοινωνίας και λόγω της έλλειψης διδακτικού προσωπικού η απήχηση του Διαφωτισμού ήταν περιορισμένη.

Αντίθετα οι απόδημοι της Κοζάνης συνέβαλαν στο φωτισμό του γένους.

Το 1756 ιδρύεται η **Σχολή της Κομπανίας**, που χρηματοδοτούνταν από τους απόδημους Κοζανίτες στην Ουγγαρία και λειτούργησε περίπου 15 χρόνια.

Λόγω του φόβου των Τούρκων έποικοι από τις γύρω κωμοπόλεις και τα χωριά ήρθαν στην Κοζάνη.

Ο 18ος αιώνας κλίνει με επιδρομές των μπέηδων του Καρατζιλαρίου και των Καραγιαννίων. Επί τέσσερις μέρες η πόλη λεηλατούνταν άγρια και φονεύθηκαν πολλοί κάτοικοι

19^{ος} αιώνας

Οι απόδημοι Κοζανίτες εξελίσσονται πνευματικά, προωθούν τις ιδέες του Διαφωτισμού, αγωνίζονται για την απελευθέρωση της πατρίδας τους και συμμετέχουν στη Φιλική εταιρεία.

20^{ος} αιώνας

Ο 20ος αιώνας ξεκινάει με ταραχές και δολοφονίες λόγω της Βουλγαρικής προπαγάνδας και του κινήματος των Νεότουρκων.

Οι πρώτες εκλογές που μπορούσαν να συμμετέχουν χριστιανοί Έλληνες έγιναν το 1908.

Εκλέχτηκαν δυο Κοζανίτες υποψήφιοι: ο Γεώργιος Μπούσιος και ο Κωνσταντίνος Δρίζης.

Από την αρχή του 1912 μία ταραχώδη πολιτική κατάσταση λόγω του Βαλκανικού συνασπισμού ενάντια στην Τουρκία.

Επόμενος σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Κοζάνης είναι η Γερμανική κατοχή. Η πείνα και οι εκτελέσεις των πατριωτών από τους Γερμανούς - 44 πατριώτες εκτελούνται στην Παναγία- ξεσηκώνουν τους Κοζανίτες.

Σημαντική μορφή του αγώνα υπήρξε ο **μητροπολίτης Ιωακείμ** ο οποίος με δύο φλογερά κηρύγματα στις **26 Οκτωβρίου 1942** στο ναό του Αγίου Δημητρίου και στις 6 Δεκεμβρίου στο ναό του Αγίου Νικολάου ξεσηκώνει τα πλήθη και βγαίνει στην αντίσταση στο βουνό.

Το Νοέμβριο του 1944 τελειώνει η Γερμανική κατοχή.

Μεγάλη άνθιση παρατηρείται στον τομέα των γραμμάτων. Εκτός από τα υποτυπώδη σχολεία που λειτουργούσαν στα μοναστήρια, ιδρύεται το 1668 η Ελληνική Σχολή, όπου δίδαξαν σπουδαίοι λόγιοι και άνθρωποι των γραμμάτων. Παράλληλα ιδρύεται από τους κατοίκους, με τη βοήθεια και την υποστήριξη επώνυμων και ανώνυμων πολιτών, βιβλιοθήκη, η σημερινή «Κοβεδάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη», η οποία έχει τη φήμη της πλουσιότερης και πιο αξιόλογης βιβλιοθήκης, μετά την Εθνική Βιβλιοθήκη.

Οι κάτοικοι της Κοζάνης, λόγω της επαφής τους με τις Ευρωπαϊκές χώρες, μεταφέρουν την Ευρωπαϊκή αισθητική και αρχιτεκτονική και δημιουργούν μία σύνθεσή της με τη Μακεδονική αρχιτεκτονική. Αποτέλεσμα της σύνθεσης αυτής είναι τα περικαλλή αρχοντικά που αρχίζουν να ορθώνονται στην Κοζάνη, τη Σιάτιστα, τη Σέρβια, τη Βλάστη, την Εράτυνα και αλλού. Ανεπηρέαστα δεν μένουν ούτε τα ενδυματολογικά και

καταναλωτικά πρότυπα του Κοζανίτικου πληθυσμού, καθώς και τα πρότυπα οργάνωσης της κοινωνίας και της αγοράς. Έτσι, τη στιγμή που άλλες περιοχές παρακμάζουν λόγω του Οθωμανικού ζυγού, τα κεφαλοχώρια της Κοζάνης, κυρίως λόγω της ενεργητικότητας των κατοίκων της, διάγουν ένα παρατεταμένο χρυσό αιώνα. Σταθμό στην νεότερη ιστορία της περιοχής αποτελεί η Ανταλλαγή των πληθυσμών, οπότε εγκαθίστανται στην περιοχή 40.000 πρόσφυγες, στην πλειοψηφία τους ποντιακής καταγωγής, ενώ εγκαταστάθηκαν και Έλληνες από την Ανατολική Θράκη και την Μικρά Ασία.

Ιδιαίτερα πλούσια είναι η μουσική και λαϊκή παράδοση στην περιοχή, η οποία διατηρείται μέσα από θρησκευτικές πανηγύρεις, λαϊκά πανηγύρια και δρώμενα. Σοβαρό έργο στη διατήρηση και διάδοση της παράδοσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου προσφέρουν οι διάφοροι πολιτιστικοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στις πόλεις και τα χωριά. Σημαντικό ρόλο παίζουν και τα λαϊκά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή κατά τη διάρκεια της Αποκριάς (Καρναβάλι Κοζάνης) και των Χριστουγέννων μέχρι τα Φώτα (Μπουμπουσάρια, Ραγκουτσάρια, Κλαδαριές, Μωμογέρια).

ΑΙΑΝΗ

Λαζαρίνες της Αιανής

Έχουν τις ρίζες τους στην αρχαία Ελλάδα. Σωζόμενα έως και την όψιμη αρχαιότητα, μεταδόθηκαν στον κοινό βυζαντινό πολιτισμό και στο χριστιανισμό όλης της Βαλκανικής. Το έθιμο των Λαζαρίνων συνδέεται με τον ερχομό της άνοιξης, την αναγέννηση της φύσης και την ανανέωση της ζωής. Το γεγονός ότι επικρατεί το γυναικείο στοιχείο στο έθιμο έχει σχέση με την γυναικεία γονιμότητα όπου εξισώνεται με την ευκαρπία των αγρών.

Οι Λαζαρίνες της Αιανής θυμίζουν παρθενίες ή εμμέλειες. Τα Παρθένεια, ήταν χαρακτηριστικός χορός των ελληνικών δωρικών πόλεων που εκτελούσαν ομάδες κοριτσιών. Στα χριστιανικά χρόνια η Ανάσταση του Λαζάρου, συνδέθηκε με την αναγέννηση της φύσης και την ανανέωση της ζωής. Είναι η φάση της νέας ζωής.

Στην Αιανή το έθιμο των Λαζαρίων ανήκει στην κατηγορία των γυναικείων χορευτικών δρώμενων, όπου έπαιρναν μέρος μόνο τα κορίτσια παλαιότερα, και σήμερα γυναίκες όλων των ηλικιών, με βασικό τους χαρακτηριστικό το χορό και το τραγούδι. Στο δρώμενο των Λαζαρίων, οι Λαζαρίνες τραγουδάνε αντιφωνικά (εκ περιτροπής), ενώ δεν παίρνουν μέρος λαϊκοί οργανοπαίχτες. Οι εκδηλώσεις των Λαζαρίων, μέχρι και το 1967 περίπου, διαρκούσαν τρεις ημέρες, από την Παρασκευή (παραμονή του Λαζάρου) μέχρι και την Κυριακή των Βαΐων.

ΟΙ ΜΩΜΟΓΕΡΟΙ

Η λαϊκή φαντασία οργιάζει στην κυριολεξία σχετικά με τους Καλικάντζαρους, που βρίσκουν την ευκαιρία να αλωνίσουν τον κόσμο από τα Χριστούγεννα μέχρι τα Φώτα, τότε δηλαδή που τα νερά είναι "αβάφιστα". Η όψη τους τρομακτική, οι σκανδαλιές τους απερίγραπτες και ο μεγάλος φόβος τους η φωτιά. Στις περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης εμφανίζεται το έθιμο των μεταμφίσεων, που φαίνεται πως έχει σχέση με τους καλικάντζαρους.

Στα χωριά Πλατανιά και Σιταγροί του Νομού Δράμας συναντάμε το έθιμο των Μωμόγερων, το οποίο προέρχεται από του Πόντιους πρόσφυγες. Η ονομασία του εθίμου προέρχεται από τις λέξεις μίμος ή μώμος και γέρος και συνδέεται με τις μιμητικές κινήσεις των πρωταγωνιστών. Αυτοί, φορώντας τομάρια ζώων – λύκων, τράγων ή άλλων - ή ντυμένοι με στολές ανθρώπων οπλισμένων με σπαθιά, έχουν τη μορφή γεροντικών προσώπων. Οι Μωμόγεροι, εμφανίζονται καθ' όλη τη διάρκεια του δωδεκαήμερου των εορτών, και προσδοκώντας τύχη για τη νέα χρονιά, γυρίζουν σε παρέες στους δρόμους των χωριών και τραγουδούν τα κάλαντα ή άλλους ευχετικούς στίχους. Όταν δύο παρέες συναντηθούν, κάνουν ψευτοπόλεμο μεταξύ τους, ώσπου η μία ομάδα να νικήσει και η άλλη να δηλώσει υποταγή.

Παραλλαγές του ίδιου εθίμου, συναντώνται σε χωριά της Κοζάνης και της Καστοριάς, με την ονομασία Ραγκουτσάρια.

1.5 Λαογραφικοί –πολιτιστικοί σύλλογοι Κοζάνης

Φορείς διάδοσης του παραδοσιακού πολιτισμού.

Εξετάζοντας την εμφάνιση της λαογραφίας , έγινε αναφορά στις προ- επιστημονικές λαογραφικές μελέτες, οι οποίες πραγματοποιούνταν από μορφωμένους Έλληνες, που επέστρεφαν στον τόπο τους και ανέπτυσαν μια φιλεκπαιδευτική δραστηριότητα.

Η καθιέρωση της λαογραφίας ως επιστήμης από τον Πολίτη και μετά δε φαίνεται να ανέκοψε τέτοιες προσπάθειες και ακόμα και στις μέρες μας, πολλοί ασχολούνται με την έρευνα και καταγραφή του παραδοσιακού πολιτισμού του τόπου τους. Στις περισσότερες των περιπτώσεων το κίνητρό τους είναι η αγάπη για τον τόπο και μια προσπάθεια να διασωθεί ό,τι απέμεινε από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και να προβληθούν οι τοπικές, πολιτιστικές αξίες (Σηφόπουλος – Χρύσης, 1983: 3) Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του καταγεγραμμένου λαογραφικού υλικού προέρχεται από ερασιτέχνες, οδηγεί σε δυσμενή σχόλια για τη λαογραφία και αμφιβολίες γύρω από την εγκυρότητά της. Ωστόσο «οι παρατυπίες που μπορούν να διαπιστωθούν δεν είναι πολλές ούτε καθοριστικές: από τους ερασιτέχνες αυτούς συλλογείς, που άλλωστε συχνά είχαν τη συμπαράσταση και τις οδηγίες επιστημόνων λαογράφων, ίσως έλειπε η θεωρητική θεμελίωση, υπήρχε όμως, σε μεγάλο βαθμό, η πείρα και το βίωμα, στοιχεία που τους έκαναν να περιγράφουν με εγκυρότητα τα πράγματα, να ερευνούν και να καταγράφουν με ευσυνειδησία, χωρίς όμως να είναι ανύπαρκτες και οι αντίθετες περιπτώσεις.» (Βαρβούνης, 1993: 21)

Ερασιτεχνικές λαογραφικές μελέτες μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο έγκυρες. Αρκετοί από τους ερασιτέχνες λαογράφους εργάζονται με επιστημονική ακρίβεια, μελετούν όλη τη σχετική βιβλιογραφία, έρχονται σε επαφή με κέντρα λαογραφικών μελετών και επιστήμονες και μετά πραγματοποιούν επιτόπια έρευνα. Σε πολλές περιπτώσεις η αγάπη για ό,τι χάνεται από τον παραδοσιακό πολιτισμό, η αγωνία για τη διατήρησή του, οδηγεί σε περιφρόνηση για την όποια εξέλιξη αυτού του πολιτισμού και για τη μορφή που έχουν τα στοιχεία του στη σύγχρονη λαϊκή ζωή. Για τους ερασιτέχνες λαογράφους η λαογραφία είναι επιστήμη που συνδέεται αποκλειστικά με το παρελθόν και σε καμιά περίπτωση δεν παρασύρονται από τις σύγχρονες τάσεις και οπτικές της επιστήμης.

Σημαντικό ρόλο στη συλλογή λαογραφικού υλικού παίζουν και οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι. Συνήθως δημιουργούνται «από άτομα της δεύτερης σήμερα γενιάς, τα οποία έχουν βιώσει μέρος της ζωής τους σε έναν κόσμο που τους φαίνεται να ανήκει σε ένα μακρινό παρελθόν και επιδιώκουν να αποτυπώσουν τα ίχνη του, ως οφειλή και στους ίδιους τους εαυτούς τους αλλά και στα παιδιά τους, όπως αναφέρουν. Η δεύτερη κατηγορία αφορά άτομα με «λόγιες» ανησυχίες που δεν αφορμώνται τόσο από συναισθηματικούς δεσμούς με το παρελθόν όσο από την ανάγκη σύνδεσης του παρόντος με το παρελθόν αντιδρώντας στην επέλαση ενός ομογενοποιημένου αλλά και ξενόφερτου, όπως χαρακτηρίζεται πολλές φορές, σύγχρονου τρόπου ζωής.» (Χατζητάκη – Καψωμένου, 2003: 376) ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με τους σκοπούς και τα κίνητρά τους παρουσιάζουν οι σύλλογοι νέων, οι οποίοι δεν ανήκουν σε καμία από τις δύο πιο πάνω κατηγορίες. (Χατζητάκη – Καψωμένου, 2003: 376) Οι σύλλογοι αναλαμβάνουν τη συλλογή λαογραφικού υλικού, το οποίο συχνά δημοσιεύεται σε περιοδικά που εκδίδουν, εκτίθεται σε λαογραφικά μουσεία ή ακόμα και κατατίθεται σε ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια. (Βαρβούνης, 1994: 22-23). Γενικότερα στοχεύουν στην ανάδειξη ορισμένων στοιχείων της παράδοσης, κυρίως χορών και εθίμων με «θεατρικό» χαρακτήρα. (Χατζητάκη – Καψωμένου, 2003: 376)

Η προσπάθεια διατήρησης στοιχείων του παραδοσιακού πολιτισμού και η προβολή τους έχει οδηγήσει και τη δημιουργία των λαογραφικών μουσείων. Το δρόμο άνοιξαν οι λαογραφικές ιδιωτικές συλλογές, κάποιες από τις οποίες κληροδοτούνται κάποια στιγμή στο κράτος ή γίνονται ιδιωτικά μουσεία. (Λουκάτος, 1992: 85) Ο σκοπός τους μπορεί στην αρχή να ήταν απλά αποθησαυριστικός, μια προσπάθεια να προβληθούν όμορφα πράγματα της λαϊκής τέχνης. Ωστόσο απέκτησαν κι ένα πιο ουσιαστικό χαρακτήρα για την αξιολόγηση της τέχνης του λαού και τη συνέχεια της παράδοσης από τον ίδιο το λαό. (Λουκάτος, 1992: 86)

Πολιτιστικοί σύλλογοι Κοζάνης

*** Μικρασιατικός Σύλλογος Π.Ε. Κοζάνης**

Πόποβιτς 2, Κοζάνη - τηλ.: 24615.04008

*** Σύλλογος Ιεροσαλτών της Ιεράς Μητρόπολης Σερβίων και Κοζάνης «Ιάκωβος ο**

Ναυπλιώτης»

Γ. Μπουσίου 2, Κοζάνη Τηλ.: 24610 30329,

* Εκκλησιαστική χορωδία «ο Άγιος Νικόλαος» Κοζάνης

Περγάμου 5 Τηλ.: 24610 35470

* Μεικτή Χορωδία Κοζάνης Ελίμεια

Κοζάνη, Ρουσιάδου 5 Τηλ.: 24610 30211 , 24610 30211

* Σύλλογος Συναυλιών και Μορφωτικής Κίνησης Κοζάνης

Κοζάνη, Δημοκρατίας 21

* Σύλλογος Μελών Βυζαντινής Χορωδίας Κοζάνης «ο Άγιος Ραφαήλ»

Κοζάνη, ιερός Ναός Αγ. Κωνσταντίνου Κοζάνης οδός Παπαδιαμάντη Τηλ.: 2461032503

* Χορωδία Δωματίου Κοζάνης

Κοζάνη 2ο ΚΑΠΗ Φον Κοζάνη Τηλ.: 24610 31281

* Εύξεινος Λέσχη Ποντίων Κοζάνης

Κοζάνη, Πανδώρας 2 Τηλ.: 24610 36167,

* Χορευτικός Όμιλος Ποντίων «το Αντάμωμαν»

Κοζάνη Ν. Χαλκιά 7 Τηλ.: Ιωάννης Καραπορναλίδης

* Φιλοπρόοδος Σύλλογος Κοζάνης

Γ. Αγόρα 8 Τηλ.: 24610 40991 ,

* Θεατρική Ομάδα «Οχληροί»

Κοζάνη, Ισόγειο Κτιρίου Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας Πάρκο Αγ. Δημητρίου Τηλ.: 24610 41712,

* Κινηματογραφική Λέσχη Κοζάνης

Κοζάνη, Δημοκρατίας 30 Τηλ.: 24610 31437,

* Σύλλογος Εικαστικών Τεχνών (Σ.Ε.Τ.) Κοζάνης

Κοζάνη, Πανδώρας 2 Τηλ.: 24610 37064

* Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης

Κοζάνη, Ι. Δραγούμη 9 Μουσείο Τηλ.: 24610 30997,

* Σύλλογος για τη Διαφύλαξη της Κοζανίτικης Παράδοσης « Κασμιρτζήδης »

Κοζάνη, πλ. Λασσάνη 11 Τηλ.: 24610 30125, 24610 30125

* Λάκκος του Μάγγανη

Κοζάνη, Βουλγαροκτόνου 2 Τηλ.: 24610 40176

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

2.1 Ιστορικά στοιχεία Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης

Το Ιστορικό-Λαογραφικό & Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης ιδρύθηκε το 1969 και εγκαινιάστηκε επίσημα στις 10 Οκτωβρίου 1987. Το Μουσείο είναι δημιούργημα του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης.

Η πρώτη Ιστορική-λαογραφική συλλογή ιδρύθηκε στα τέλη του 1968 με αρχές του 1969 και εγκαταστάθηκε περιοδικά σε διάφορα μισθωμένα μικρά καταστήματα της πόλης. Από το 1975 έως το 1984 εγκαταστάθηκε σε κτίριο της Φιλόπρωχου Αδελφότητας Κυριών Κοζάνης. Το 1979, ιδρύθηκε το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο προαναφερθέν κτίριο. Σ' αυτή την πρώτη έκθεση το ιστορικό τμήμα περιελάμβανε όλη την ιστορική πορεία της Κοζάνης. Παράλληλα συγκροτήθηκε η Λαογραφική συλλογή στην οποία εκτίθονταν τα εξής θέματα: παραδοσιακές ασχολίες πρωτογενούς παραγωγής,

εργαστήρια και επαγγέλματα, πνευματικός και κοινωνικός βίος, οικογενειακή ζωή. Οι παραπάνω συλλογές μεταστεγάστηκαν τέσσερις φορές σε διάφορα μισθωμένα, αλλά ακατάλληλα κτίρια. Τη Διοίκηση του Συνδέσμου απασχολούσε πάντα το πρόβλημα της μόνιμης στέγασης των συλλογών, σε ιδιόκτητο οίκημα. Κατά τα έτη 1980-1983 ανεγέρθη το κτίριο, στο οποίο στεγάζεται σήμερα το Μουσείο. Το έτος 1993 αναγέρθηκε, για να στεγάσει την νέα πτέρυγα του Μουσείου, νέο τετραώροφο κτίριο, κατ' επέκταση του πρώτου.

Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης. Περιλαμβάνει τις εξής θεματικές κατηγορίες: Έκθεση Φυσικής Ιστορίας (από την Παλαιολιθική εποχή μέχρι και τους νεότερους χρόνους), Αρχαιολογική- Βυζαντινή έκθεση (από το 7000 π.Χ. έως 1453 μ.Χ.), Ιστορική έκθεση (από το 1453 έως 1944), Λαογραφική έκθεση, που θεωρείται και η σημαντικότερη, (από το 1640 έως 1960), Πινακοθήκη νεότερων χρόνων, Συλλογή γραμματοσήμων (1861-2004) και Συλλογή ραδιοφώνων (1930-1960).

Στόχος της ίδρυσης του Μουσείου ήταν η διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μέσω της καταγραφής και περισυλλογής των αντικειμένων, με απώτερο σκοπό την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των επισκεπτών.

Εμπνευστής, οραματιστής και δημιουργός του Ιστορικού-Λαογραφικού & Φ. Ιστορίας Μουσείου Ν. Κοζάνης και του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα στο Μπούρινο ήταν ο Δάσκαλος Κωνσταντίνος Ε. Σιαμπανόπουλος ο οποίος αφιέρωσε όλη τη ζωή του στη διάσωση, περισυλλογή, προβολή του πολιτισμού και της παράδοσης του τόπου.

Οι συλλογές του Μουσείου μεταστεγάστηκαν από την ημέρα της ιδρύσεώς του τέσσερις φορές σε διάφορα μισθωμένα κτίρια. Η κατάσταση αυτή δεν μπορούσε να συνεχιστεί γι' αυτό ο Σύνδεσμος μερίμνησε και ανήγειρε ιδιόκτητο κτίριο, κατάλληλο για το σκοπό αυτό. Σε οικόπεδο που παραχώρησε ομόφωνα το Δημοτικό Συμβούλιο Κοζάνης στην οδό Ίωνος Δραγούμη όπου ήταν τα παλιά λουτρά, με δωρεές ιδιωτών, οργανισμών και συλλόγων και την οικονομική αρωγή της Πολιτείας, ο Σύνδεσμος ανήγειρε με

αυτεπιστασία στην περίοδο 1980–1983 τετραώροφο κτίριο με υπόστεγο και υπόγειους βοηθητικούς χώρους. Τα εγκαίνια του Μουσείου έγιναν την 10η Οκτωβρίου 1987.

Το 1992 ανεγέρθηκε νέο πενταώροφο κτίριο στο συνεχόμενο με το Μουσείο οικόπεδο, δωρεάς Σωκράτη Μπλιούρα και Κώστα Βρέλλα. Τα δύο κτίρια συνδέονται με υπόγεια στοά και υπόστεγο.

Το κτίριο έχει ύψος 19 μέτρα και η μορφή του εξωτερικά εκφράζει την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Δυτικής Μακεδονίας. Στο εσωτερικό του το κτίριο έχει μια εντελώς μοντέρνα μορφή. Το ισόγειο αποτελεί την εσωτερική αυλή, όπου υπάρχουν ο φούρνος και το πηγάδι. Οι άλλοι όροφοι χωρίζονται σε δύο επίπεδα με υψομετρική διαφορά 1.5m το καθένα, με αποτέλεσμα να σχηματίζονται 6 όροφοι που επικοινωνούν άμεσα μεταξύ τους με το κλιμακοστάσιο γύρω από ένα αίθριο της εσωτερικής αυλής. Έτσι ο επισκέπτης σε όποιο σημείο και αν βρίσκεται έχει μπροστά του μια πανοραμική εικόνα όλων των ορόφων και των εκθεμάτων.

Οργάνωση μουσείου ανά όροφο

Υπόγειο

Στις συλλογές περιλαμβάνονται περιληπτικά:

- Μικρό σπήλαιο με σταλακτίτες και σταλαγμίτες
- Ποικιλία από ορυκτά, και καλλιτεχνήματα της φύσης
- Συλλογή από φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά
- Απολιθωμένοι κορμοί και φύλλα δέντρων παλαιοζωικού και καινοζωικού αιώνα
- Απολιθωμένα θαλασσινά είδη της Δεβονίου Σιλουρίου και της Κρητιδικής περιόδου
- Οικοσυστήματα
- Διάφορα είδη εντόμων
- Τερατογεννήματα
- Ζώα θερμών περιοχών
- Είδη από τον κόσμο της θάλασσας

Ισόγειο

Στο ισόγειο ο επισκέπτης μπορεί να ενημερωθεί για το ιστορικό και τους ευεργέτες του Μουσείου, για την ιστορία του νομού Κοζάνης καθώς για την τοπική αρχιτεκτονική. Επίσης υπάρχουν αναπαραστάσεις της αγροτικής ζωής στην ύπαιθρο, της ζωής των ξυλοκόπων στο δάσος, φούρνος που καίει για να ψήσει το ψωμί και παραδοσιακό πηγάδι.

Ημιόροφος

Εδώ ο επισκέπτης ενημερώνεται μέσα από διάφορα εκθέματα για την ιστορία της Κοζάνης, τους Δημάρχους της, τους μουσικούς της, τους πολιτιστικούς συλλόγους και τις χορωδίες καθώς και για τις γιορτές της αποκριάς με το πατροπαράδοτο Κοζανίτικο χιούμορ και τους Φανούς.

1ος και 2ος Όροφος

Στον 1ο και 2ο όροφο του Μουσείου ο επισκέπτης ξεκινώντας από τις αρχέγονες ρίζες της ανθρώπινης ζωής στο νομό Κοζάνης, φτάνει στη σύγχρονη εποχή αφού περάσει όλα τα στάδια της εξελίξεως του πολιτισμού και ενημερωθεί μέσα από τα εκθέματα που συνδέουν σαν τους κρίκους της αλυσίδας τη μια με την άλλη όλες τις εποχές: Νεολιθική–χαλκού–σιδήρου–αρχαϊκή–κλασική–ελληνιστική–ρωμαϊκή–βυζαντινή–τουρκοκρατία –νεότεροι χρόνοι (Μακεδονικός αγώνας – βαλκανικοί πόλεμοι – ελληνοϊταλικός πόλεμος – εθνική αντίσταση).

Στον 2ο όροφο υπάρχουν επίσης προθήκες όπου απεικονίζεται η εθνική δράση διαφόρων σωματείων καθώς και η προσφορά της Εκκλησίας και της παιδείας στον αγώνα για τη διατήρηση της πίστης και του εθνικού φρονήματος των υποδουλωμένων Ελλήνων. Υπάρχει επίσης η γωνιά του Προσκοπισμού–Οδηγισμού.

3ος Όροφος

Μπαίνοντας στον 3ο όροφο ο επισκέπτης αντικρίζει τους χώρους με τις παραδοσιακές ασχολίες της πρωτογενούς παραγωγής με τα πατροπαράδοτα εργαλεία τους. Τα εκτιθέμενα αντικείμενα είναι πράγματα που

χρησιμοποίησε το ελληνικό κτηνοτροφικό και αγροτικό σπίτι από τον πανάρχαιο καιρό. Τα περισσότερα εκθέματα είναι χειροποίητα, κατασκευασμένα από τους ίδιους τους αγρότες ή τους τσοπάνηδες για τις ανάγκες της δουλειάς τους και του σπιτιού τους. Κάποια από αυτά είναι κατασκευασμένα από πλανόδιους τεχνίτες της ελληνικής υπαίθρου.

4ος Όροφος

Ένα πλακόστρωτο δρομάκι που θυμίζει τα παλιά σοκάκια αλλοτινών χρόνων, γεμάτο μικρομάγαζα, συναντά κανείς στον 4ο όροφο. Στη δεξιά πλευρά βρίσκονται τα καταστήματα: του χρυσικού, του πεταλωτή, του ράφτη με είδη υφαντικής, κεντητικής, γουναρικής και ραπτικής, του τενεκετζή, του χαλκουργού, του τσουκαλά–κεραμοπλάστη και του ξυλουργού–βαρελά. Στην αριστερή πλευρά βρίσκονται τα καταστήματα–εργαστήρια: του τσαγκάρη, του νταμπάκη(βυρσοδέψη), του κουρέα, του κανταρτζή και του παλιατζή–συλλέκτη.

5ος Όροφος

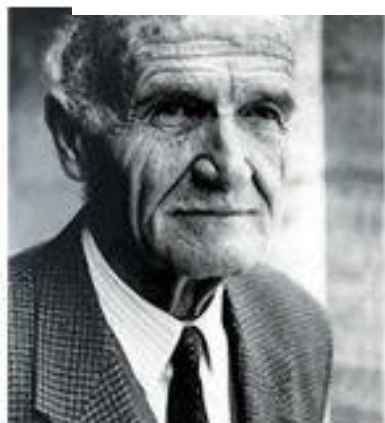
Στον 5ο όροφο είναι το χοροστάσι του Μουσείου. Γιορτινές, αυθεντικές, λαϊκές φορεσιές, καμωμένες όλες με φαντασία και γούστο, ντυμένες σε κούκλες είναι τοποθετημένες σε ομάδες, που απεικονίζουν κάθε περιοχή του νομού με κέντρο την πόλη της Κοζάνης. Στο βάθος βλέπουμε τους λαϊκούς οργανοπαίχτες, τους γνωστούς « λαλστήδες» με τα λαλούμενά τους,

περιμένουν το σύνθημα να βροντήσουν «τ' άργανα». Στο κλιμακοστάσιο που οδηγεί στον 6ο όροφο βρίσκεται ένα μικρό εκκλησάκι.

6ος Όροφος

Στον έκτο και τελευταίο όροφο του Μουσείου δίνεται μια εικόνα της οικογενειακής ζωής στο σπίτι κατά την εποχή της τουρκοκρατίας και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Δωμάτια παλιών αρχοντικών της Κοζάνης, των ετών 1650–1850, οι γνωστοί «καλοί οντάδες» για την υποδοχή των ξένων, μαγειρείο, υπνοδωμάτιο της οικογένειας, δωμάτιο–εργαστήριο γυναικών, δωμάτιο με την προίκα της νύφης και κελάρι με γλυκά και κεράσματα, όλα επιμελημένα και φροντισμένα.

2.2 Δημιουργός του Ιστορικού-Λαογραφικού & Φ. Ιστορίας Μουσείου Ν. Κοζάνης ο Δάσκαλος Κωνσταντίνος Ε.

Σιαμπανόπουλος

Ο Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος (1923 – 2005) γεννήθηκε στο χωριό Χρώμιο Κοζάνης. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού του, τελείωσε το 6/τάξιο Γυμνάσιο Αρρένων Κοζάνης το έτος 1941 και αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης το έτος 1944 απ' όπου και έλαβε το Πτυχίο του Διδασκάλου”.

Ο πατέρας του Ευάγγελος, ήταν διδάσκαλος του Γένους στα χωριά των Βεντζίων τον καιρό του Μακεδονικού Αγώνα. Έπαψε να ασκεί το λειτούργημα του το 1917 γιατί του έλειπε το πτυχίο της ελληνικής σχολής Κοζάνης μιας και το 1902 τρεις μόλις μήνες πριν την αποφοίτηση, διέκοψε τις σπουδές του κατόπιν απαίτησης των τρανών της πατριαρχικής του οικογένειας. Πιστεύοντας στο υψηλό έργο και την αποστολή του δασκάλου στην κοινωνία, ζήτησε στην προσευχή του “να τον βοηθήσει ο Θεός να κάνει τον γιό του Κωνσταντίνο δάσκαλο, συνεχιστή του έργου του κι αν ο μεγαλοδύναμος εκπληρώσει την επιθυμία του ας πάρει πια την ψυχή του”. Του έδωσε ο Ύψιστος τη χαρά αυτή και μόλις ο γιος του Κωνσταντίνος τελείωσε το πρώτο έτος στην Ακαδημία έφυγε από τη ζωή.

Την στερνή του ώρα έκανε τις εξής παραινέσεις στο γιό του. “Παιδί μου θα’σαι ευλογημένος αν την οικογένεια π’ αφήνω προστατεύσεις σαν πατέρας κι αν επιτελέσεις στο ακέραιο το έργο σου σαν δάσκαλος. Είναι τραχύ και δυσχερές το έργο αυτό. Να ετοιμαστείς ψυχικά για θυσίες. Να εξοπλίσεις τον εαυτό σου με σταθερή θέληση,

επιμονή και υπομονή και να' χεις πάντα την ευγενή φιλοδοξία ν' αφήσεις στο πέρασμά σου μνήμη αγαθή. Δείξε με το παράδειγμα σου και με τις πράξεις σου, το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσουν οι μαθητές σου. Δάσκαλος, είναι η λαμπάδα που καίεται για να φωτίσει τους άλλους. Δάσκαλος σημαίνει αγάπη, αναγέννηση. Ο τόπος μας έχει πάντοτε ανάγκη ανθρώπους με πίστη και φλόγα στην καρδιά για να πάει μπροστά. Από ανθρώπους που δεν σκέφτονται κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους πόσο αργότερα θα πάνε στην εργασία τους και πόσο γρηγορότερα θα φύγουν, από ανθρώπους που δεν σκέφτονται πόσο λιγότερα θα προσφέρουν και πόσα περισσότερα θα πάρουν, από ανθρώπους δημιουργικούς. Η δημιουργία είναι πηγή χαράς κι αυτή τη χαρά και ικανοποίηση πρέπει να επιδιώκεις στη ζωή. Γιατί πέρα από την αμοιβή που θα σου προσφέρει η πολιτεία για την προσφορά σου, αυτή η ικανοποίηση δεν ανταλλάσσεται με όλους τους θησαυρούς του κόσμου”.

Με την καρδιακή πατρική ευχή ο Κωνσταντίνος το 1946 ξεκίνησε στην κωμόπολη της Αιανής το διδασκαλικό του έργο. Ένα σύντομο βιογραφικό του είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης.

“Ως Διδάσκαλος υπηρέτησε επί 17 χρόνια στην Αιανή -Κοζάνης, 16 χρόνια στα Δημοτικά Σχολεία της Κοζάνης, 7ο και 5ο, και τα δύο τελευταία χρόνια της 35ους υπηρεσίας του στο Δημόσιο ως Αναπληρωτής Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Κοζάνης.

Ως Διευθυντής Σχολείων πρωτοστάτησε στην ανέγερση των Διδακτηρίων Αιανής και του 7ου Δημοτικού Κοζάνης και μερίμνησε:

- α) για τη διάδοση του πράσινου με τη δημιουργία σχολικών κήπων και αναδασώσεων
- β) για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού
- γ) για την ίδρυση πολιτιστικών Συλλόγων και
- δ) τη λειτουργία ταχύρυθμης εκπαίδευσης 106 νέων για την εκμάθηση της τέχνης ξυλουργού και κτίστη.

Για την προστασία των αρχαιοτήτων καλλιέργησε την αρχαιολογική συνείδηση των μαθητών και των κατοίκων της Αιανής ώστε να γίνουν φύλακες και προστάτες των μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ως άμισθος Έκτακτος Επιμελητής Αρχαιοτήτων επί 30 χρόνια, ίδρυσε την Αρχαιολογική Συλλογή Αιανής για τη διάσωση των διάσπαρτων αρχαιολογικών θησαυρών και παρακίνησε την Αρχαιολογική Υπηρεσία να διενεργήσει τις ανασκαφές στην Αιανή για ν' αποκαλυφθούν οι πολύτιμοι θησαυροί που κρύβονταν στην αγκαλιά της Αιανιώτικης Ελιμειωτικής γης.

Οι ανασκαφές αυτές από το έτος 1983 και μετά κατέστησαν την Αιανή ως 4ο μεγάλο αρχαιολογικό κέντρο της Μακεδονίας μετά το Δίον, τη Βεργίνα και την Πέλλα. Από την Κοζάνη περιόδευσε όλο το νομό και κατέγραψε όλους τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία.

Εργαζόμενος επί 32 χρόνια στον Σύνδεσμο Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης, ως ιδρυτικό μέλος, ως μέλος του Διοικητικού του Συμβουλίου και την τελευταία εικοσαετία ως Πρόεδρος του, εργαζόμενος μόνος και μετά πολλών, δημιούργησε το Ιστορικό – Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Μουσείο της Κοζάνης και το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα στο Μπούρινο της περιοχής Χρωμίου, όπου έγινε η επανάσταση του 1878 για τη σωτηρία της Μακεδονίας από τον Πανσλαβισμό.

Παράλληλα συνέβαλε στην ίδρυση Λαογραφικών Συλλόγων στο Νομό και στη διατήρηση ηθών και εθίμων.

Είναι συγγραφέας βιβλίων με θέματα τοπικής ιστορίας, λαογραφίας, αρχαιολογίας, ηθών και εθίμων. Τα μέχρι σήμερα δημοσιευμένα βιβλία είναι: – Χρήστος Μανώλης, ο ευεργέτης της Αιανής, 1969. – Γνωριμία με το Νομό Κοζάνης, 1970 (συλλογική εργασία υπό την προεδρία του). – Οι Λαζαρίνες 1973. – ΑΙΑΝΗ, 1974. – Αποκριάτικα Κοζάνης, 1983. – Μουσεία και Συλλογές στο Νομό Κοζάνης, 1985. – Το Μοναστήρι της Λαριούς, 1988. – Οι Τελάληδες στο Νομό Κοζάνης, 1989. – Το Ιστορικό – Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης.(στα Ελληνικά, Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά) 1992 – Ο Νομός Κοζάνης στο χώρο και στο χρόνο, μέσα από τα εκθέματα του Ιστορικού – Λαογραφικού και Φυσικής Ιστορίας Μουσείου της Κοζάνης 1993. Από το 1980 επιμελήθηκε όλες τις εκδόσεις του Συνδέσμου (55 συνολικά) και την ετήσια περιοδική έκδοσή του «ΔΥΤΙΚΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», ένα περιοδικό με συνεργάτες απ' όλη τη Δυτική Μακεδονία για όλα τα θέματα όπου και ο ίδιος δημοσιεύει διάφορες εργασίες του. Από τις εκδόσεις αυτές εμπλουτίστηκαν πολλές βιβλιοθήκες της χώρας και του Απόδημου Ελληνισμού με δωρεάν αποστολές. Για την όλη δράση και την

κοινωνική ανιδιοτελή προσφορά του, επί 55 χρόνια απονεμήθηκαν στον Κ. Σιαμπανόπουλο διάφορες τιμητικές διακρίσεις από πολλούς κοινωνικούς φορείς και Υπουργεία, το χρυσό μετάλλιο του Δήμου Αιανής και το χρυσό μετάλλιο του Δήμου Κοζάνης, το βραβείο Ακαδημίας Αθηνών και από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας το 1988 «Ο Ανώτερος Ταξιάρχης του Τάγματος της Τιμής». Στις 20 Αυγούστου 1988 η τότε κοινότητα Αιανής με ομόφωνη απόφαση του κοινοτικού συμβουλίου, απένειμε τον τίτλο του Επίτιμου Δημότη Αιανής και το αργυρό μετάλλιο της πόλης στον συνταξιούχο τότε δάσκαλο Κωνσταντίνο Σιαμπανόπουλο, σε αναγνώριση των υπηρεσιών που πρόσφερε ως διδάσκαλος και διευθυντής του σχολείου Αιανής αλλά και για την όλη προσφορά του σ' αυτήν.

Ο δάσκαλος Κωνσταντίνος Ε. Σιαμπανόπουλος (1923 – 2005) υπήρξε μια μεγάλη πνευματική και πολιτιστική προσωπικότητα, ο οποίος με το τεράστιο έργο του άφησε πλούσια και πρωτόγνωρη κληρονομιά στον τόπο μας.

Όλο το έργο και η ζωή του ήτανε μια διδαχή ένα υπόδειγμα αγάπης προς την πατρίδα, την πίστη, την ιστορία, την παράδοσή μας.

Ήταν ένας σεβασμός στη μνήμη, στα έργα, στις πράξεις των ανθρώπων “που ήρθαν, πέρασαν” και μια παρότρυνση προς τις επόμενες γενιές για συνέχιση με έργα προόδου και εποποιίας.

Για την όλη δράση και την κοινωνική ανιδιοτελή προσφορά του επί 55 χρόνια απονεμήθηκαν στον Κ. Σιαμπανόπουλο διάφορες τιμητικές διακρίσεις από πολλούς κοινωνικούς φορείς και Υπουργεία, το χρυσό μετάλλιο του Δήμου Αιανής και το χρυσό μετάλλιο του Δήμου Κοζάνης, το βραβείο Ακαδημίας Αθηνών και από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας το 1988 «Ο Ανώτερος Ταξιάρχης του Τάγματος της Τιμής». Απεβίωσε στις 25 Νοεμβρίου 2005

Δημιουργείται στην Κοζάνη Σύλλογος “Μνήμης του Δάσκαλου Κωνσταντίνου Σιαμπανόπουλου” με την συμπλήρωση 10 χρόνων από τον θάνατό του.

Ο Δάσκαλος ηγήθηκε μιας ομάδας φιλογενών πατριωτών προσώπων, δημιούργησαν τον Σύνδεσμο Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης και μέσα από εκεί τα μεγάλα έργα – Ιστορικό – Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης – Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα στο Βούρινο. Είχε προηγηθεί η 17χρονη θητεία του ως Δάσκαλος στην Αιανή

όπου ανέδειξε και άφησε πρωτοποριακό έργο με της “ψυχής το πύρωμα και της καρδιάς το αίμα” όπως συνήθιζε ο ίδιος να λέει. Μέσα από την πρωτοπορία του αυτή στα πολιτιστικά έργα, την λειτουργία του ως Δάσκαλος και παιδαγωγός καθώς και την ίδια του τη καθημερινή ζωή αναδείχθηκε η κληρονομιά του, η παρακαταθήκη του για τις επόμενες γενιές, η Αρετή του. Ήτοι :

- Η αγάπη προς τον τόπο και την πατρίδα
- Η ανιδιοτέλεια
- Ο εθελοντισμός
- Η χρηστή διαχείριση και αξιοποίηση των χρημάτων.
- Ο σεβασμός στη μνήμη και τα έργα των ανθρώπων

2.3 Εκθέσεις στον χώρο του μουσείου / Εκδηλώσεις / Δράσεις

Μόνιμες εκθέσεις

1. Έκθεση φυσικής ιστορίας

Η Έκθεση Φυσικής Ιστορίας οργανώθηκε για πρώτη φορά το έτος 1979. Εκτίθεται στο υπόγειο του Μουσείου και καλύπτει 350 τ.μ.. Η συγκεκριμένη έκθεση αναπαριστά τη φύση σε μικρογραφία προβάλλοντας την εξέλιξη της ζωής στη γη. Τα εκθέματα καλύπτουν χρονικά τις περιόδους από 70.000.000 χρόνια π.Χ. και φτάνουν μέχρι και τη νεότερη εποχή. Σκοπός της έκθεσης είναι η γνωριμία των σύγχρονων ανθρώπων με τον κόσμο της φύσης, όπως επίσης η επιμόρφωση και διαπαιδαγώγησή τους μέσα από την επίσκεψή τους στο χώρο του τμήματος της Φυσικής Ιστορίας. Αυτό που επιδιώκεται μέσω της έκθεσης είναι η καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης μέσω της επαφής των επισκεπτών με ορισμένα είδη που είναι υπό εξαφάνιση, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους σύγχρονους κατοίκους των πόλεων, που δεν έχουν άμεσα βιώματα με τη φύση, να έρθουν σε επαφή με αυτή.

2. Αρχαιολογική- Ιστορική έκθεση

Η Αρχαιολογική & Βυζαντινή Έκθεση του Μουσείου άρχισε να δημιουργείται το 1969, για να περιιώσει τα διάσπαρτα αντικείμενα που βρίσκονταν σε κάθε γωνιά του Νομού. Η έκθεση οργανώθηκε και λειτουργεί από το 1987. Εκτίθεται στον 1ο ημιώροφο του Μουσείου και περιλαμβάνει αντικείμενα από την πρώιμη Νεολιθική Εποχή (7.000 π.Χ.) μέχρι και τη Βυζαντινή (1453 μ.Χ.). Στόχος της η συμβολή στη δημιουργία αρχαιολογικής συνείδησης των επισκεπτών. Μέσα από την έκθεση των αρχαιολογικών αντικειμένων αποκαλύπτεται η διαχρονική πορεία του πολιτισμού στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Επίσης, επιδιώκεται η προστασία και η προβολή των αρχαιοτήτων της περιοχής.

Στον 2ο όροφο στεγάζεται το ιστορικό τμήμα. Η έκθεση είναι οργανωμένη χρονολογικά και περιλαμβάνει κατά ενότητες εκθέματα των πολέμων της περιόδου της Τουρκοκρατίας μέχρι και τα νεότερα χρόνια. Το τμήμα αυτό αποτελεί χώρο εκπαίδευσης - για τους νεότερους - και γνωριμίας με την ιστορική πορεία της περιοχής, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη δημιουργία ιστορικής συνείδησης των επισκεπτών.

3. Λαογραφική

έκθεση

Η συγκρότηση της Λαογραφικής έκθεσης άρχισε το 1969 με την ίδρυση του Συνδέσμου. Στο χώρο του Μουσείου εκτίθεται από το 1987 και καλύπτει τον 3ο έως και τον 6ο ημιώροφο. Θεωρείται η σημαντικότερη έκθεση του Μουσείου γιατί δίνει μια συνθετική και λειτουργική παρουσίαση των όψεων του παραδοσιακού πολιτισμού κατά θέματα και ενότητες. Το θέμα της Λαογραφικής έκθεσης είναι η παρουσίαση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων που έχουν χαθεί λόγω της βιομηχανοποίησης, καθώς και η προβολή των ηθών και των εθίμων της περιοχής μέσα από τις παραδοσιακές, καθημερινές και γιορτινές, ενδυμασίες και τα είδη λαϊκών οργάνων. Επίσης, στον τελευταίο ημιώροφο δίνεται μια ολοκληρωμένη εικόνα της ζωής στο σπίτι από την εποχή της Τουρκοκρατίας και μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Ο επισκέπτης γνωρίζει τον πλούτο και την οικονομική ευημερία των Κοζανιτών, αποτέλεσμα των εμπορικών τους συναλλαγών με την κεντρική Ευρώπη, που οδήγησε στην ανέγερση αρχοντικών σπιτιών, τα οποία δεν

υπάρχουν πλέον. Η συγκεκριμένη έκθεση βοηθά τον επισκέπτη να ανατρέξει με τη φαντασία του στον παλιό, παραδοσιακό τρόπο ζωής, να μάθει πληροφορίες σχετικά με τα ήθη και τα έθιμα και να βιώσει για λίγο το μεγαλείο της παλαιότερης εποχής.

4. Πινακοθήκη

Η Πινακοθήκη άρχισε να λειτουργεί από το 1997. Στεγάζεται στο ισόγειο και στο κλιμακοστάσιο της νέας πτέρυγας του Μουσείου, η οποία αποτελεί επέκταση του Ιστορικού - Λαογραφικού Μουσείου. Η έκθεση, που εμπλουτίζει το ιστορικό τμήμα του Μουσείου, παρουσιάζει την τεχνοτροπία νεότερων

ζωγράφων, απεικονίζοντας τη διαχρονική πορεία του τόπου. Περιλαμβάνει έργα εμπνευσμένα από θέματα της μυθολογίας και της ιστορίας των νεότερων χρόνων. Το τμήμα με τις αγιογραφίες παρουσιάζει τη βυζαντινή παράδοση, όπως αποτυπώνεται από τους αγιογράφους, οι οποίοι είναι επηρεασμένοι από την Παλαιολόγεια Τέχνη. Τέλος, το τμήμα με τις φωτογραφίες και τα αρχιτεκτονικά σκίτσα προβάλλει την τοπική αρχιτεκτονική της Δυτικής Μακεδονίας. Η Πινακοθήκη συμβάλλει στην αναδρομή του επισκέπτη στο ιστορικό παρελθόν και στη διεύρυνση των φιλότεχνων οριζόντων του.

5. Έκθεση γραμματοσήμων

Η έκθεση των Γραμματοσήμων βρίσκεται στη νέα πτέρυγα του Ιστορικού-Λαογραφικού και Φυσικής Ιστορίας Μουσείου Κοζάνης.

Το γραμματόσημο δεν είναι μόνο συνοδός αλληλογραφίας ή αντικείμενο συλλογών, είναι και ένας πρεσβευτής της πατρίδας του, που «μιλά» για ό,τι

σημάδεψε το χθες, βιώνει το σήμερα και θεμελιώνει το αύριο. Ο μικρός αυτός ταξιδιώτης, δε διαθέτει μονάχα δυναμισμό, αλλά παρέχει και πλούτο γνώσεων. Με τη μόνιμη έκθεση γραμματοσήμων επιδιώκεται η προβολή της ιδεολογίας του Φιλοτελισμού, η γνωριμία των επισκεπτών του Μουσείου (κυρίως των μαθητών) με το

Ελληνικό Γραμματόσημο και την ιστορία του, όπως και η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των Φιλοτελιστών.

6. Έκθεση ραδιοφώνων

Η έκθεση ραδιοφώνων άρχισε να λειτουργεί το 1997. Στεγάζεται στον τελευταίο όροφο της νέας πτέρυγας. Έχει ως στόχο την παρουσίαση του ραδιοφώνου ως μέσου επικοινωνίας στη διαχρονική πορεία του. Παράλληλα επιδιώκει να δείξει την τεχνολογία της εκάστοτε εποχής και την εξέλιξή της. Ο σημερινός επισκέπτης που χρησιμοποιεί ραδιόφωνα τελευταίας τεχνολογίας μπορεί να δει τη διαφορά ανάμεσα σ' αυτά και τα παλαιότερα, όσον αφορά τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά και την αισθητική τους όψη. Το συγκεκριμένο τμήμα, απεικονίζει την πορεία εξέλιξης του ραδιοφώνου, τον τρόπο λειτουργίας του καθώς και την προσφορά του ως μέσο επικοινωνίας.

Εκδηλώσεις / Δράσεις Ενδεικτικά

9/11 /2016 Πρόσκληση στο "Πνευματικό Διήμερο Πολιτισμού"

7/05 /2014 ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΥΡΩΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

29/11/2013 Πρόσκληση εκδήλωσης απονομής βραβείων πανελληνίου διαγωνισμού ζωγραφικής

14/11/2013 ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

5/11/2013 Εκδήλωση με θέμα: "ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ"

28/09/2013 ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΟΝ ΜΠΟΥΡΠΙΝΟ

15/08/2013 XV ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΟΖΑΝΗ 16-25.8 2013

21/07/2013 4ο Εργαστήριο Θεωρητικής και Πρακτικής Αποκατάστασης κτιρίων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

8/07 /2013 Πανελλήνιος Διαγωνισμός Ζωγραφικής

5/06 /2013 Ετήσια έκθεση φωτογραφίας αποφοίτων του Φωτογραφικού Εργαστηρίου του Δήμου Κοζάνης, με θέμα:

23/05/2013 Έκθεση ξυλοσύνθεσης και ξυλογλυπτικής με θαλασσόξυλα του Κώστα Γεωργιάδη

12/05/2013 Έκθεση ζωγραφικής του Εικαστικού Εργαστηρίου του Δήμου Κοζάνης

8/05 /2013 Εκδήλωση του 5ου Διεθνούς Φεστιβάλ Αφήγησης.

2.4 Προσφορά του μουσείου στην τοπική κοινωνία

Το σύγχρονο μουσείο επιχειρεί ένα άνοιγμα στην κοινωνία με εκθέσεις, σεμινάρια, διάφορες εκδηλώσεις κλπ. Η μορφωτική αποστολή του μουσείου για την κοινωνία εκφράζεται μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα μουσεία εξακολουθούν να επιτελούν ιδεολογικές λειτουργίες που συμβάλλουν στη δημιουργία εθνικής ταυτότητας, στην εγχάραξη εθνικής συνείδησης, στον προσδιορισμό και την οριοθέτηση «τοπικής και εθνικής μνήμης» καθώς και στην ανάπτυξη της κάθε κοινωνίας.

Το μουσείο σαν θεσμός που ανάγει τη γέννησή του στην εποχή της νεωτερικότητας συνεπικουρεί στη δημιουργία εθνικών ταυτοτήτων. Είναι, όμως, και ένας θεσμός που συνεχώς μεταβάλλεται σε σχέση με το ιστορικό, επιστημολογικό, πολιτικό-οικονομικό, πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο της εποχής του και καλείται να προσαρμοστεί στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο και να λειτουργήσει στην κατεύθυνση διαμόρφωσης κουλτούρας και πολιτισμικής κριτικής. Στις σύγχρονες κοινωνίες το μουσείο δεν είναι πλέον αποκλειστικά ο θεσμός που νομιμοποιεί και αναπαράγει την εθνική ιδέα. Ούτε μπορεί να είναι ο χώρος όπου συγκροτείται και εργαλειοποιείται η συλλογική μνήμη. Το άνοιγμα του μουσείου προς την κοινωνία γίνεται με πολλούς τρόπους, όπως οι εκθέσεις, τα σεμινάρια, οι διάφορες εκδηλώσεις κλπ. Η μορφωτική αποστολή του

μουσείου για την κοινωνία εκφράζεται μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα περισσότερα μουσεία πλέον υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε σχολικές ομάδες μαθητών.

Το Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης έχει αναπτύξει μια δυναμική πολιτισμική παρουσία και λειτουργία με τη συνεχή φροντίδα των ανθρώπων του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών. Παρέχει την ευκαιρία σε κάθε δημότη – πολίτη να γνωρίσει την ιστορική διαδρομή της Κοζάνης και της περιοχής γενικότερα και πληροφορούν για τα έθιμα και λαογραφικά στοιχεία που διαμόρφωσαν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία των ανθρώπων από τους οποίους προερχόμαστε. Ακριβώς αυτές οι λειτουργίες του Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης έχουν εδραιώσει την πεποίθηση σε όλους τους πολίτες της Κοζάνης και της ευρύτερης περιοχής, ότι αυτό ανήκει ηθικά, ιστορικά και πολιτισμικά σε όλους τους πολίτες.

Οι σύγχρονοι πολιτιστικοί οργανισμοί για να εξασφαλίσουν την βιωσιμότητά τους σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον προσπαθούν να μην περιορίζουν τις δραστηριότητες τους μόνο στην έκθεση και προβολή των μουσειακών αντικειμένων, αλλά αναπτύσσουν καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα και νέες στρατηγικές προβολής και επικοινωνίας με στόχο να προσεγγίσουν ένα διευρυμένο κοινό προσφέροντας εκπαίδευση και ψυχαγωγία. Ο κάθε σύγχρονος πολιτιστικός οργανισμός, στο πλαίσιο επίτευξης της επικοινωνιακής στρατηγικής και προβολής, επιλέγει να προβάλλει εκείνα τα μηνύματα που θεωρεί πιθανότερο να έχουν απήχηση στο κοινό που θέλει να προσεγγίσει. Τα τελευταία χρόνια είναι έντονη η ανάγκη αναζήτησης νέων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης με συνέπεια να κάνουν την εμφάνισή τους εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Μια από τις σημαντικότερες από αυτές είναι ο πολιτιστικός τουρισμός, ο οποίος περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με την προβολή και την ανάδειξη του πολιτιστικού κεφαλαίου

Ως πολιτιστικός τουρισμός προσδιορίζεται η περιήγηση με κεντρικό κίνητρο την επίσκεψη των πολιτιστικών μνημείων και των πόρων πολιτιστικής κληρονομιάς ενός προορισμού, όπως αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικά μνημεία, θρησκευτικά μνημεία, το δομημένο περιβάλλον (οικιστικά σύνολα αρχιτεκτονικής αξίας, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά κέντρα πόλεων, ιστορικοί φάροι κλπ) και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις (μουσικής,

χορού, τέχνης, θεάτρου κλπ.). Αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική μορφή τουρισμού, αφού το πολιτιστικό κίνητρο ήταν και παραμένει ένας από τους κυριότερους λόγους ταξιδιών για τους τουρίστες σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο συνδυασμός του αρχαιολογικού πλούτου και του αρχαιοελληνικού πολιτισμού αποτελεί διαχρονικά έναν από τους κυριότερους πόλους προσέλκυσης τουριστών στην χώρα και ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων τουριστικών προορισμών.

Σύγχρονες μορφές μουσείων

Τα μουσεία έρχονται αντιμέτωπα με τους βασικούς ανταγωνιστές τους- τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης(MME). Λόγω των παγκόσμιων εξελίξεων, για να μπορέσουν να είναι ανταγωνιστικά και να υπηρετούν το σκοπό για τον οποίο προορίζονται, καλούνται να «εκσυγχρονιστούν», έτσι ώστε να ικανοποιήσουν τον απαιτητικό σύγχρονο πολίτη. Ο σκοπός του σύγχρονου μουσείου είναι η προσέλκυση νέων επισκεπτών και η προσφορά μοναδικών εμπειριών. Ένα τεράστιο πλεονέκτημα που διαθέτουν είναι η πληθώρα πολύτιμων πληροφοριών και συσσωρευμένων γνώσεων. Ο σκοπός τους είναι:

- εξάλειψη των συνόρων
- προσφορά εμπειριών στο κοινωνικό σύνολο

Σύγχρονα μουσεία και διαδίκτυο

Μια πιο σύγχρονη μορφή των μουσείων παρουσιάζεται στο διαδίκτυο. Υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τη χρησιμότητα των ψηφιακών μουσείων. Παρουσιάζουν πολλά πλεονεκτήματα όπως η προστασία των εκθεμάτων από τη φθορά και η ευκολία έκθεσης έργων που δεν έχουν τη δυνατότητα να παρουσιαστούν σε φυσικά μουσεία, όμως δε μπορούν να αντικαταστήσουν τη μοναδικότητα της εμπειρίας της πραγματικής επαφής με τα έργα τέχνης. Πολλές ιστοσελίδες των σύγχρονων μουσείων προσφέρουν εικονική (virtual) ξενάγηση στο χώρο, διαθέτουν υπερσυνδέσμους με άλλα μουσεία της ίδιας φιλοσοφίας, προσφέροντας στους επισκέπτες εύρος υπηρεσιών. Σήμερα, τα ψηφιακά μουσεία έχουν επεκταθεί και στις σύγχρονες κινητές πλατφόρμες m-tourism.

Πρωτότυπες εκθέσεις -(τα λεγόμενα μουσεία τυφλών). Δίνουν τη δυνατότητα στους τυφλούς να αγγίζουν τα έργα τέχνης . Στους ανθρώπους χωρίς προβλήματα όρασης προτείνεται να βιώσουν μια πρωτότυπη εμπειρία με τον ίδιο τρόπο που τη βιώνει ένας τυφλός (με κλειστά μάτια).

- **Παιδικά μουσεία**- έχουν εκπαιδευτικό και διασκεδαστικό σκοπό. Είναι ιδιαίτερα δημοφιλή σε πολλές χώρες. Προσφέρουν πολλές εμπειρίες στα παιδιά.
- **Μουσεία με διαδραστικά** (αγγλ.interactive) **εκθέματα**. Ένα νέο μέσο βαθύτερης κατανόησης των αντικειμένων που έχουν εκτεθεί στα μουσεία.

Βασική παράμετρο των εργασιών ενός σύγχρονου μουσείου αποτελεί και η κοινωνική διάσταση της λειτουργίας του, η επικοινωνία με το κοινό, η ερμηνεία και η μετάδοση του περιεχομένου των συλλογών του. Εκτός, λοιπόν, από τις ξεναγήσεις, το μουσείο θα έπρεπε να παρέχει εκπαιδευτικές δυνατότητες σε ειδικά διασκευασμένα τεχνοπάρκα του, επιμορφωτικά σεμινάρια και προγράμματα εκπαίδευσης από απόσταση με εκδόσεις CD-ROM και εκπαιδευτική παρουσία στο διαδίκτυο. Με αυτόν τον τρόπο, πέραν των επιτόπιων επισκέψεων στις συλλογές ενός μουσείου, ο περιηγητής του Διαδικτύου μπορεί να πλοηγηθεί σε επιλεγμένες περιοχές ενός τόπου που παρουσιάζουν πολιτισμικό ενδιαφέρον ή να αντλήσει πληροφορίες για εικονικές εκθέσεις. Οι σύγχρονες εφαρμογές παρέχουν στον χρήστη τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης με τρισδιάστατα μοντέλα εδάφους και την άντληση δεδομένων για μνημεία οχυρωματικής αρχιτεκτονικής, για παράδειγμα, ή χώρους πολιτισμικού και ιστορικού ενδιαφέροντος. Η συνειδητοποίηση της αξίας που έχουν οι πληροφορίες, δηλαδή τα σημασιολογικά συμφραζόμενα των αντικειμένων που φτάνουν στο μουσείο, ήταν ένα από τα μεγαλύτερα βήματα στην εξέλιξη της μουσειακής θεωρίας και πρακτικής, φυσικό επακόλουθο της άνθησης του ενδιαφέροντος για την μελέτη του υλικού πολιτισμού τα τελευταία είκοσι χρόνια.

Η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου των μουσείων στο πλαίσιο μιας διευρυμένης αντίληψης για την εκπαίδευση και την ανάπτυξη της κοινότητας στην οποία

το μουσείο ανήκει ή απευθύνεται. (Δεληγιάννης,1999,28). Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι ο αυξημένος ανταγωνισμός με άλλους φορείς και ιδρύματα που προσφέρουν ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, καθώς και υπηρεσίες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Έχοντας να ανταγωνιστούν με άλλους τομείς της «πολιτιστικής βιομηχανίας» (τηλεόραση, κινηματογράφο, Internet, φεστιβάλ, θεματικά πάρκα κ.λπ.), τα μουσεία βρίσκονται πολύ συχνά στην ανάγκη να πρέπει να αποδείξουν την ωφελιμότητα των υπηρεσιών τους έτσι ώστε να προκύψουν όχι μόνο νέες κατηγορίες επισκεπτών, αλλά και νέες πηγές χρηματοδότησης. Είναι αυτονόητο ότι ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αποδεχθεί κάτι και να το οικειοποιηθεί, εάν βρίσκει κάτι από τον εαυτό του σε αυτό. Η εμπλοκή των εν δυνάμει επισκεπτών ενισχύει την έννοια της ομάδας, ενεργοποιώντας τους μέσα σε ένα διαρκές κοινωνικό διάλογο. Η σύγχρονη αντίληψη για τα μουσεία είναι ότι μπορούν να «περάσουν» γνώσεις και νέες εμπειρίες στις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, μέσα από εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, χωρίς εξαναγκασμούς, ανταγωνισμούς και τιμωρία. Ουσιαστικά, το μουσείο μπορεί να διαμορφώσει την υπόστασή του ως κοινωνικός οργανισμός και φορέας, συνεργαζόμενος με κοινωνικές ομάδες που πραγματικά έχουν την ανάγκη και το δικαίωμα για κάτι καλύτερο, αποδομώντας έτσι τη σύνδεσή του με την πνευματική και κοινωνική ελίτ (Χάιτας, Ιωαννίδη, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

3.1 Παραμύθι-Λαϊκή θυμοσοφία από αφηγήσεις της περιφέρειας

Οι έρευνες που διεξάγονται πάνω στο παραμύθι «μαρτυρούν τη σταθερότητα ενός μοναδικού φαινομένου, που δεν κλονίζεται ούτε από την επιτάχυνση της Ιστορίας ούτε από τα καταπληκτικά άλματα της επιστήμης, των τεχνικών του σύγχρονου λόγου». Αυτό το φαινόμενο τονίζει την παρουσία της προφορικής παράδοσης σε όλους τους λαούς(Ζορζ Ζαν, 1996, σελ. 15).

Η παρατήρηση της σημασίας του παραμυθιού κινείται πάνω σε δύο σημαντικούς άξονες. Ο πρώτος είναι η ιστορία, η ουσία, τα μηνύματα και τα νοήματα που μεταδίδονται από στόμα σε στόμα και φωλιάζουν στις ψυχές των ανθρώπων ανά τους αιώνες. Ο δεύτερος είναι η επανατοποθέτηση του ρόλου του ιστορητή, του ανθρώπου που στέκει ανάμεσα στο μύθο και την εξάπλωσή του στο ευρύτερο κοινό. Αυτός ο άνθρωπος δεν είναι απλά ο ενδιάμεσος σταθμός μιας τροχιάς προγραμματισμένης να συνεχίσει ακάθεκτη. Είναι ο καταλύτης χάρη στον οποίο μπορεί το αρχικό μήνυμα να μεταλλαχθεί, να μεταπλαστεί και να διαδοθεί με διαφορετικό τρόπο.

Ο αφηγητής ή ιστορητής είναι κάτι παραπάνω από μεταφορέας μιας ιστορίας. Πολλοί από τους αφηγητές σε όλα τη μήκη και τα πλάτη της γης και σε όλες τις χρονικές περιόδους είναι μεταγραφείς, ουσιαστικοί συμμετοχοί στη διατήρηση του μύθου με διαφορετική εξέλιξη ή εμπλουτίζοντάς τον με στοιχεία που αφορούν εκείνη τη στιγμή το κοινό που τον παρακολουθεί. Στόχος αυτών των αφηγητών εκούσιος ή ακούσιος είναι να επέμβουν στην ιστορία μεταπλάθοντάς τη ώστε να αφήσουν το δικό τους αποτύπωμα πάνω στη μελλοντική αφήγηση και μνήμη.

Η ουσία έγκειται στην προσαρμογή του αρχικών πανανθρώπινων συμβόλων στο σήμερα, με την παράλληλη διατήρηση της ενάργειας, του ταξιδιού και της μαγείας στοιχεία που τόσο έχουν ανάγκη και τα παιδιά αλλά και οι ενήλικες στον κυνικό 21ο αιώνα.

Αυτό επιβεβαιώνεται και στη Γαλλία με την δυναμικής εμφάνισης μιας νέας γενιάς «αφηγητών» (Ζορζ Ζαν, 1996, σελ. 16). Δεν πρόκειται πλέον για εκείνους τους παλιούς και απλοϊκούς παραμυθάδες που έδιναν ζωή στην ύπαιθρο. Αυτοί οι νέοι παραμυθάδες είναι άνδρες και γυναίκες, νεαροί ως επί το πλείστον, οι οποίοι έχουν αναλάβει να αφηγούνται ιστορίες σε σχολεία, σε ιδρύματα για ηλικιωμένους, σε εστίες

νέων κ.λπ. Οι περισσότεροι βοηθήθηκαν από το έργο που ανέλαβε το Κέντρο Προφορικής Λογοτεχνίας (Centre de Litterature Orale) που εδρεύει στην πόλη Σαρτρ. Η ακτινοβολία αυτού του κέντρου εκτείνεται στις περισσότερες γαλλόφωνες χώρες (Βέλγιο, Ελβετία, Κεμπέκ, Αφρική κ.ά.).

Επιπλέον, η δράση τους είναι επαγγελματικά κατοχυρωμένη έχοντας συστήσει αυτόνομο σωματείο, επαγγελματικά δικαιώματα αλλά και ταμείο ανεργίας. Όπως γίνονται πλέον και διεθνή συνέδρια storytelling. Το Σεπτέμβριο του 2008 έγινε ένα μεγάλο συνέδριο στο Όσλο. Αλλά και στην Ελλάδα η αφήγηση των παραμυθιών έχει γίνει μια ξεχωριστή τέχνη, παρόλο που σε σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες βρίσκεται σε πρωτόλειο στάδιο. Ηγετική φυσιογνωμία στη νεοελληνική σύγχρονη αφηγηματική σκηνή είναι ο δρ. Στέλιος Πελασγός, ο οποίος ξεκίνησε την αναβίωση της τέχνης του προφορικού λογοτέχνη και αφηγητή. Συγκεκριμένα το φθινόπωρο του 1995-96, ο Στέλιος Πελασγός συνδιοργάνωσε τη διεθνή συνάντηση «Άκου μια ιστορία» (Από αυτή τη συνάντηση προέκυψε το βιβλίο *Άκου μια ιστορία* από τις εκδόσεις Ακρίτας, σε επιμέλεια και μετάφραση της Ντορίνας Παπαλιού) για την προφορική αφήγηση στο ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν όπου ιστορητές από όλο τον κόσμο αφηγήθηκαν και δίδαξαν την τέχνη τους. Παράλληλα παρουσιάστηκαν από ειδικούς οι εφαρμογές της ιστόρησης στη σύγχρονη τέχνη, την παιδεία και τη θεραπεία.

Αντίστοιχα προγράμματα γίνονται με ιδιαίτερη έμφαση στα νησιά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Τα νοήματα και η χρησιμότητά τους είναι πολλές. Το παραμύθι επιτελεί και άλλες λειτουργίες εκτός από την ψυχαγωγία παιδιών και ενηλίκων. Εκτός από τη διδακτική, παιδαγωγική της λειτουργία, σημαντική είναι και η ψυχοθεραπευτική.

«Παραμύθιον» στην αρχαιότητα σήμαινε λόγος παρηγορητικός, ενώ αργότερα μέσα στη γενικότερη έννοια της «παραμυθίας» εντάχθηκαν όλες εκείνες οι φανταστικές αφηγήσεις που σκοπό έχουν να παρασύρουν την ψυχή του ανθρώπου σ' έναν κόσμο φανταστικό με σκοπό την ψυχαγωγία, τη διδαχή, ακόμα και την επούλωση ψυχικών και συναισθηματικών τραυμάτων. Με αυτό τον τρόπο αναπτύχθηκε σιγά-σιγά ένα ιδιαίτερο λογοτεχνικό είδος, γεννημένο από τη βάση του λαού στην οποία και απευθυνόταν αρχικά, το οποίο αφού τροφοδοτήθηκε από τη λαϊκή φαντασία οδηγήθηκε σε τεχνική

επεξεργασία και πληρότητα. Μέσω της προφορικής αφήγησης κατόρθωσε να επιζήσει περνώντας από γενιά σε γενιά, δίχως να χάσει κάτι από την ομορφιά και την κοινωνική επιρροή του. Για τον ορισμό ο Ζορζ Ζαν (Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, 1996, σελ. 24) δίνει μια άλλη εκδοχή, περισσότερο σύγχρονη, η οποία δεν αναλύει την έννοια της λέξης στα αρχαία ελληνικά. «Παραμύθι είναι μια αφήγηση συγκεκριμένου μήκους που περιέχει μια διαδοχή μοτίβων ή επεισοδίων». Το παραμύθι λοιπόν είναι πρώτα από όλα μια αφήγηση.

Λαογραφική προσέγγιση

Το παραμύθι διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο και λειτουργεί ως ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες εξέλιξης του λαϊκού πολιτισμού. Η εναλλαγή των εικόνων, των προσώπων, των προτύπων, το παιχνίδι ανάμεσα στη λογική και στη φαντασία συντελούν στην ανάδειξη του παραμυθιού και το κάνουν μέσο προσέγγισης της λαϊκής παράδοσης. Δεν υπάρχει λαός χωρίς παραμύθια ούτε εποχή και πολιτισμοί που να μην έχουν αναδείξει τα δικά τους λαϊκά παραμύθια.

Ανάμεσα στα ερωτήματα που θέτει με σταθερότητα η γένεση των παραμυθιών βρίσκονται όλα εκείνα που παραπέμπουν στην κοινωνική τους προέλευση.

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η σύλληψη των παραμυθιών έγινε στα λαϊκά στρώματα, και ιδίως στις αγροτικές ή ημιαγροτικές κοινωνίες.³¹(31 Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 54.) Κατ' άλλους πιθανόν να αποτελούν την παραμορφωμένη κληρονομιά των μυθικών ή επικών αφηγήσεων που τα εκτιμούσε ιδιαίτερα ο αριστοκρατικός κόσμος στο τέλος του Μεσαίωνα. Ο Ζορζ Ζαν στο βιβλίο του *Η δύναμη των παραμυθιών* επισημαίνει για παράδειγμα δηλωτικά περάσματα από το τραγικό στο κωμικό στους θρύλους ή τις «σάγκας» που το «αίσιο τέλος» τις μετατρέπει τελικά σε παραμύθια. Οι ήρωες των θρύλων, των σάγκας ή των μεσαιωνικών επών ανήκουν στον κόσμο όπου κυβερνούν ο Θεός ή οι Θεοί. Τα πρόσωπα των παραμυθιών αγνοούν τη Θεότητα ή αν τη γνωρίζουν εκείνη δεν φαίνεται να έχει λόγο για τη μοίρα τους. Ο κόσμος των παραμυθιών είναι ένας κόσμος όπου οι άνθρωποι φαίνεται να είναι χειραφετημένοι από τη θεϊκή κηδεμονία. Και ένα από τα πιο εκπληκτικά παράδοξα του «μαγικού στοιχείου» είναι ότι τα «θαύματα» δεν αποτελούν την απόδειξη ύπαρξης μεταφυσικών δυνάμεων.

Η διαδεδομένη παρουσία ορισμένων όντων στα λαϊκά παραμύθια μαρτυρεί τις θρησκευτικές και μυθικές τους συγγένειες. Κυρίως η παρουσία των νεράιδων και των δράκων είναι απαραίτητη ακόμη και στα μαγικά παραμύθια. Στη λαογραφία, όταν το ένα ον ή το άλλο λείπει, συνήθως αντιπροσωπεύονται από μαγικά αντικείμενα, προικισμένα με δύναμη, όπως στην περίπτωση των εμβλημάτων των νεράιδων (π.χ. μαγικό ραβδί), ή από τόπους: σπηλιές, άντρα, καταπακτές που καταπίνουν τα θύματά τους όπως οι δράκοι. Οι νεράιδες της λαογραφίας και των παραμυθιών δεν είναι άλλες από τις ρωμαϊκές Μοίρες, που με τη σειρά τους αποτελούν τη λατινική εκδοχή των ελληνικών Μοιρών (Κλωθώ, Λάχεσις και Άτροπος). Ο προφορικός πολιτισμός είναι η άλλη βάση για το πολιτιστικό γίνεσθαι ενός λαού, με συνισταμένη τον προφορικό λόγο, ο οποίος, με τις διάφορες μορφές που εκδηλώνεται στις ανθρώπινες επικοινωνίες, αποτελεί το τελευταίο δημιούργημα του λαού αυτού. Δεσπόζοντα ρόλο στο επικοινωνιακό αυτό μέσον είναι οι παροιμίες, που αποτελούν αποκυήματά της λαϊκής θυμοσοφίας, της λαϊκής φαντασίας. Οι παροιμίες είναι όντως το «ευαγγέλιο», το «πιστεύω» κάθε λαού καθώς πηγάζουν από τη σοφία και την εμπειρία του στη ζωή, ατομική και εθνική. Είναι εκφράσεις πότε σκωπτικές, πότε απλώς αστείες, αλλά και σοβαρές που εικονικά και με παρομοιώσεις χαρακτηρίζουν ιδιόρρυθμες και ασυνήθεις ανθρώπινες πράξεις και ενέργειες.

Η σχετική έρευνα έχει αποδείξει ότι η παροιμία είναι ένα πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο είδος του έντεχνου λαϊκού λόγου, που επιδέχεται πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις (Ν. Δουλαβέρας , 1994, σσ. 501-502.).

Τα είδη του παροιμιακού λόγου, καθώς συμπυκνώνουν την πείρα του λαού, μεταδίδουν μια συλλογική εμπειρία και μια κοινωνική αγωγή, που προέρχεται από μακροχρόνια παρατήρηση και πρακτική. Από την άποψη αυτή η αντίληψη ότι οι παροιμίες περιέχουν τη λεγόμενη «λαϊκή σοφία» είναι μάλλον δικαιολογημένη. Στο πλαίσιο αυτό, οι παροιμίες εμπλέκονται στη διαδικασία της παραδοσιακής παιδαγωγικής, στις διεργασίες δηλαδή μαθητείας που προσδιορίζουν τη μορφή του παραδοσιακού πολιτισμικού συστήματος και τη συνέχισή του, από γενιά σε γενιά (Μ. Γ. Βαρβούνης, 1994, σσ. 53-54). Μέσα από τις παροιμίες μεταδίδονται αξίες και πρακτικές, νοοτροπίες και συμπεριφορές, που αποσκοπούν στο να καθοδηγήσουν τα νεαρότερα, κατά κανόνα, μέλη της κοινωνίας προς αυτά που είναι γνωστά ως παραδοσιακές αξίες. Είναι γνωστό

ότι την ανθρώπινη παρουσία και συμπεριφορά, μέσα σε μια παραδοσιακή κοινότητα, ρυθμίζουν μια σειρά από κανόνες, με καθοριστική και απaráβατη ισχύ. Οι κανόνες αυτοί συχνότατα εκφράζονται με παροιμίες, οι οποίες λειτουργούν έτσι ως μέσα μετάδοσης, στις νεότερες κατά κανόνα γενιές, παραδοσιακά καθορισμένων νοοτροπιών και συμπεριφορών.

Η έννοια της παραδοσιακής παιδαγωγικής, της μετάδοσης δηλαδή παραδοσιακών αξιών και συμπεριφορών που καθορίζουν και προσδιορίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, έχει, οπωσδήποτε, έναν ευδιάκριτο κοινωνικό προσανατολισμό. Πρόκειται για αρχές κοινωνικής συνύπαρξης, που περιχαράκωνουν το ανθρώπινο κοινωνικό σύστημα, νουθετώντας τα μέλη του και εκπαιδεύοντάς τα, ώστε να ενταχθούν σ' αυτό (Ιω. Μαρκαντώνης, 1978, σσ. 114). Ο χαρακτήρας αυτός προσδιορίζει τόσο την έκφραση όσο και τις εικόνες των παροιμιών μας, στον ελληνικό και τον σερβικό λαό. Παρατηρείται, καταρχήν, στις παροιμίες αυτές, ευρύτατη χρήση εικόνων και σκηνών από τον κόσμο των ζώων, ιδίως των οικόσιτων, που είναι γνωστός και αναγνωρίσιμος από τους αγροτικούς πληθυσμούς, κύριους φορείς των παραδοσιακών πολιτισμικών μορφωμάτων. Στα ζώα αποδίδονται ανθρώπινες σκέψεις και ανθρώπινα χαρακτηριστικά, ο κόσμος τους αντιμετωπίζεται ως μια διαφορετική εκδοχή της ανθρώπινης κοινωνίας (Παρόμοια αντιμετώπιση διαπιστώνεται κάποτε και στα παραμύθια - βλ. Μ. Γ. Μερακλής, 1993, σσ. 75-76).

. Στιγματίζονται έτσι ανθρώπινες συμπεριφορές, όπως η κακία, η υπουλότητα, η τσιγκουνιά κ.λπ., ενώ δίνονται και υποδείγματα συμπεριφοράς που θεωρούνται αποδεκτά, αξιομνημόνευτα και προβλητέα. Παρόμοιες παρατηρήσεις μπορούν να διατυπωθούν και για τον κόσμο των φυτών, ή γενικότερα για τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, που εντάσσονται σε μια παρόμοια προοπτική. Τα παραδείγματα του φυσικού κόσμου (Μ. Γ. Μερακλής, σσ. 35, 64, 91) δεν ανταποκρίνονται σε φυσικές του ιδιότητες ή, κι όπου ανταποκρίνονται, τις χρησιμοποιούν προσπαθώντας να εικονογραφήσουν ανθρώπινες συμπεριφορές.

3.2 Παραμύθι και χρήση αυτού ως εκπαιδευτικό μέσο σε νήπια-επαφή μέσω παραμυθιού με την λαογραφία / Σκοπός και παιδαγωγική αξία

Παιδαγωγική αξιοποίηση

Το παραμύθι αποτελεί το είδος εκείνο της λογοτεχνίας που ασκεί τη μεγαλύτερη έλξη στα παιδιά της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Είναι, άλλωστε, το πλέον οικείο στα παιδιά λογοτεχνικό είδος, αφού έχουν εμπειρίες αφηγήσεων παραμυθιών από στενά συγγενικά πρόσωπα στο σπίτι από τη μικρή τους ηλικία, πριν

ακόμα ενταχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Η χρήση του παραμυθιού στην εκπαίδευση δεν έχει ως μοναδικό σκοπό την ψυχαγωγία και τη χαλάρωση των παιδιών, αλλά συχνά αποτελεί μέσο επίτευξης συγκεκριμένων στόχων του αναλυτικού προγράμματος, αφορμή και άξονα ανάπτυξης ποικίλων δραστηριοτήτων, φορέα καλλιέργειας της κριτικής και δημιουργικής σκέψης. Έτσι, η αφήγηση του παραμυθιού στο νηπιαγωγείο δε γίνεται μόνο από τη νηπιαγωγό αλλά και από τα παιδιά, με την αναδιήγηση, απεικόνιση, αναπαράσταση γνωστών παραμυθιών και με τη δημιουργία νέων, των «παραμυθιών της τάξης μας». Μέσα από δύο βασικούς άξονες, την πολυτροπικότητα και τη μεταμυθοπλασία, που χρησιμοποιούν κυρίως οι νηπιαγωγοί, παρέχουν στο παιδί ευκαιρίες δημιουργίας και έκφρασης με ποικίλα εκφραστικά μέσα.

Ένα από τα πιο γνωστά διλήμματα στο χώρο της σχολικής και γενικότερα της παιδαγωγικής θεωρίας και πράξης είναι εάν ωφελεί το παραμύθι ή εάν βλάπτει. Αυτό το ερώτημα απασχολούσε και ίσως απασχολεί πολλούς θεωρητικούς του παραμυθιού, λαμβάνοντας υπ' όψιν το πώς ξεκίνησε το παραμύθι και πώς μετεξελίχθηκε. Χωρίς να θεωρείται πλέον βλαπτικό για την εξέλιξη των παιδιών, τουναντίον μάλιστα, είναι άξιον απορίας γιατί η πρωτοβάθμια, ενδεχομένως και η δευτεροβάθμια με τις απαραίτητες αλλαγές, δεν έχουν συμπεριλάβει το παραμύθι στο ωρολόγιο διδακτικό τους πρόγραμμα. Για να αξιολογηθεί η χρήση του παραμυθιού για παιδαγωγικούς σκοπούς πρέπει να έχει εφαρμοστεί η διδασκαλία του στα σχολεία.

Επιπλέον, υποστηρίζεται πως το παραμύθι είναι ένας ευπρόσδεκτος φιλοξενούμενος στη σχολική τάξη, μέσα στην οποία εξασφαλίζει και μια ευεργετική προσέγγιση ανάμεσα

στα παιδιά και τους δασκάλους τους. Χαλαρώνει η αυστηρή διάταξη των θέσεων, τα θρανία μπορούν να τοποθετούνταν κυκλικά και αυτό δημιουργεί μια οικεία ατμόσφαιρα. Οι μαθητές θα μπορούσαν να φέρνουν μαζί τους τα αγαπημένα τους παραμύθια και να τα παρουσιάσουν στους συμμαθητές τους, να παίζεται και θέατρο και να αναπαρίσταται υλικό που προερχόταν από τα παραμύθια.

Το παραμύθι συνιστάται σε δασκάλους, γονείς, παιδαγωγούς ως μια συνάδουσα προς το παιδί μορφή εξήγησης του κόσμου και μετάδοση ηθικών κατηγοριών». Τα παιδιά μέσα από το παραμύθι διδάσκονται να εκτιμούν το αγαθό και να μισούν το κακό. Τα κατευθύνουν προς μια υψηλή εκτίμηση της αξίας της ανθρώπινης εργασίας. Τα ασκούν στην υπερνίκηση των δυσκολιών και τους καλλιεργούν τη γενναιότητα και το θάρρος. Τους μαθαίνουν ότι οφείλουν να αγωνίζονται, ακόμα και να θυσιάζονται, για μια καλή υπόθεση. Μαθαίνουν τη φιλία, τη συναδερφική πίστη και την αδερφική βοήθεια.

Η σχέση λοιπόν με το παραμύθι θα γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη, παρόλο την αυξανόμενη εκδοτική παραγωγή και τη βιομηχανία του θεάματος που τελειοποιεί τα κινούμενα σχέδια. Η αιτία δεν σχετίζεται με αυτό καθαυτό το παραμύθι που κάποιοι αντιμετωπίζουν ως ξεπερασμένο είδος. Η αιτία έγκειται στην πρώιμη ανάπτυξη του παιδιού στις αναπτυγμένες χώρες, ένα φαινόμενο στο οποίο συμβάλλουν κυρίως οι γονείς και το σχολείο. Παρ' όλο που οι κοινωνίες είναι πλέον στο σύνολό τους αστικές και δεν χρειάζονται τα παιδιά τους να καλλιεργήσουν τη γη, οπότε και να εγκαταλείψουν πρόωρα τα σχολεία, εντούτοις υπάρχει διάχυτος στην ατμόσφαιρα ο εξαναγκασμός παραίτησης και απώλειας της παιδικής ηλικίας, με την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την υιοθέτηση πρόωρα ενήλικης συμπεριφοράς.

Ένα παράδειγμα παιδαγωγικής αξιοποίησης του παραμυθιού υπάρχει και στην Κύπρο. Στην Ελλάδα ο Στέλιος Πελασγός εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή με θέμα «Η προφορική αφήγηση και η παιδαγωγική αξιοποίηση της ελληνικής λαϊκής λογοτεχνίας», όπου εξέταζε τη μαθητεία του προφορικού λογοτέχνη-παραμυθά από τη σκοπιά της πολλαπλής νοημοσύνης. Αναζητά τρόπους υλοποίησής της στο σύγχρονο σχολείο. Συνεργάζεται τακτικά από το 1998 με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου για

τη γνωριμία του κυπριακού κοινού με την αναβίωση της παραδοσιακής προφορικής αφήγησης.

Επιπλέον, εκτός από την αφήγηση του λαϊκού παραμυθιού και την τέχνη της που βοηθά το παιδί να αναπτύξει τη φαντασία του, υπάρχει και ένας άλλος τομέας που αφορά στην παιδαγωγική χρήση του παραμυθιού. Ο λόγος για την παιγνιοθεραπεία. Η παιγνιοθεραπεία αφορά όλο τον επιστημονικό και παιδαγωγικό κόσμο που ασχολείται επαγγελματικά με το παιδί. Η ελεύθερη χρήση του παιχνιδιού από τα παιδιά αποτελεί ένα μέσο εξέλιξης και ανάπτυξης της ψυχικής, σωματικής και συναισθηματικής υγείας τους. Το παραμύθι ως ομαδικό παιχνίδι μπορεί να εφαρμοστεί σε παιδικούς σταθμούς, σχολεία, ομάδες δημιουργικής έκφρασης, συλλόγους που αφορούν σε παιδιά. Χρησιμοποιείται σαν μέσο έκφρασης παιδιών σε δομές πρόληψης, σε χώρους προστασίας παιδιών ή ενηλίκων όπως φυλακές, αναμορφωτήρια κ.α .

Στην Ελλάδα υπάρχει μια ζωντανή προφορική παραμυθιακή παράδοση, ώστε ακόμα και σήμερα η παραδοσιακή αφήγηση παραμυθιών να απαντάται σε τοπικές κοινωνίες, αγροτικές και αστικές. Η ζωτικότητα της προφορικής αφήγησης παραμυθιών στις νεώτερες και σύγχρονες τοπικές

κοινωνίες συσχετίζεται με διαφορετικές ομάδες, χώρους και χρόνους. Στην ελληνική γλώσσα υπάρχει πλήθος όρων που περιγράφουν αυτές τις διαφορετικές μορφές μιας ανεπίσημης κοινωνικής συνάθροισης γειτόνων ή συγχωριανών που αφηγούνταν και άκουγαν ιστορίες: βεγγέρα, νυχτέρι, γειτόνεμα, αποσπερίδα, σεργιάνι, ρούγα κ.λπ. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα παραμύθια δεν λέγονταν οπουδήποτε και οποτεδήποτε, αλλά σε συγκεκριμένες ευκαιρίες και συνθήκες (Μαριάνθη Καπλάνογλου/ Η λαογραφική έρευνα για το Παραμύθι και ο Κατάλογος των Ελληνικών Μαγικών Παραμυθιών).

3.3 Θεατρικό παιχνίδι και παρουσίαση εθίμων (μουσικοχορευτική αναπαράσταση ,τραγούδι πχ Λαζαρίνες)

Το Θεατρικό Παιχνίδι αποτελεί το όχημα της Παιδαγωγικής του Θεάτρου, που έχει ως απώτερο στόχο την διεύρυνση των διδακτικών μεθοδολογιών στο Σύγχρονο Σχολείο, ενώ ορίζεται ως δια-μάθημα., καθώς αποτελεί έναν διαμεσολαβημένο τρόπο για διαβίου παιδεία (Κουρετζής 2008: 35). Το Θεατρικό Παιχνίδι συμπλέκει διαλεκτικά την τέχνη με το παιχνίδι, έτσι ώστε η εκρηκτική διοχέτευση της παιδικής ενέργειας μέσω του παιχνιδιού να φιλτράρεται στον δημιουργικό αγωγό της τέχνης. Κάθε παιδί, όταν παίζει μεταφέρει τα πράγματα του δικού του κόσμου σε μια νέα αρεστή σε αυτό τάξη, στην οποία εναποθέτει μεγάλη ποσότητα συναισθημάτων και αναλαμβάνει τον ρόλο του ποιητή-κατασκευαστή μια νέας αναδομημένης στις δικές του μυθοπλαστικές προσαγές πραγματικότητα. (Φρόντ 1994:152). Μέσω του Θεατρικού Παιχνιδιού το παιδί πραγματοποιεί αυτήν την μεταφορά με την βοήθεια του δασκάλου-εμπυχωτή, ο οποίος επιβραβεύει αυτήν την δημιουργική δραστηριότητα και την οριοθετεί ταξινομώντας την έτσι, ώστε να πετύχει μια ψηλή επικοινωνιακή απόβλεψη και μια ολιστική διαπαιδαγώγηση. Τα σύγχρονα μουσεία έχουν συνειδητοποιήσει ότι ο ρόλος τους δεν εξαντλείται στη συλλογή, έρευνα, τεκμηρίωση και παρουσίαση των μουσειακών αντικειμένων. Η εκπαιδευτική διάσταση των εργασιών τους και η κοινωνική τους αποστολή, έχει αποκτήσει μεγάλη βαρύτητα με αποτέλεσμα ο σχεδιασμός και η υλοποίηση συγκεκριμένης επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής πολιτικής να αποτελεί βασική μέριμνά τους.

Σήμερα η μετάβαση από το «μουσείο -ναό της γνώσης» στο «μουσείο- χώρο μάθησης» θεωρείται επιβεβλημένη.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Μουσείων, για μαθητές Προσχολικής Αγωγής, Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, έρχονται να παίξουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Αυτό των φορέων της «μη τυπικής μάθησης», της μάθησης δηλαδή, που δε συμπληρώνει απλά την επίσημη εκπαίδευση, αλλά χρησιμοποιεί διαφορετικούς τρόπους και μεθόδους προσέγγισης της γνώσης και της μαθησιακής διαδικασίας.

«Τα μουσειακά αντικείμενα δεδομένης της πολυσημίας, του διεπιστημονικού χαρακτήρα και της υλικότητάς τους, αποτελούν πολύτιμα εργαλεία για τη διαδικασία της ενεργητικής μάθησης και την ανάπτυξη της κριτικής γνώσης, ενώ παράλληλα παρέχουν σημαντικά μέσα για την υποστήριξη του αναλυτικού προγράμματος και της σχολικής πράξης γενικότερα», αναφέρει ο κ. Γιώργος Αδαμίδης, Αρχαιολόγος- Μουσειολόγος. Και συνεχίζει συμπληρώνοντας πως: «Τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν επιδιώκουν πια σήμερα την επιστημονικά ορθή κι επομένως αντικειμενική ερμηνεία των ειδικών που ασχολούνται με τον υλικό πολιτισμό και την πολιτισμική κληρονομιά, αλλά τη δυνατότητα των διαφορετικών ομάδων κοινού να προχωρούν σε προσωπικές ερμηνείες, διαθλασμένες μέσα από τις δικές τους δυνατότητες πρόσληψης, τις αντιλήψεις και την κοσμοθεωρία τους».

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Μουσείων βασίζονται στα μουσειακά αντικείμενα και γενικά στις εκθεσιακές ενότητες. Αρθρώνονται γύρω από σαφώς προσδιορισμένους στόχους και θεματικές, προσαρμόζονται στον εκάστοτε μουσειακό χώρο, διαθέτουν εσωτερική δομή και συγκεκριμένη χρονική διάρκεια

Τις περισσότερες φορές, επιδιώκεται η άμεση σύνδεση της θεματικής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενός Μουσείου, με το Πρόγραμμα Σπουδών της επίσημης σχολικής εκπαίδευσης, με σκοπό τη μεγαλύτερη εμπέδωση της γνώσης μέσα από τη συνεργασία Σχολείου- Μουσείου.

Επιχειρώντας την αποτελεσματικότερη επικοινωνία με τις συγκεκριμένες κάθε φορά ομάδες επισκεπτών και με πυρήνα πάντα τα αντικείμενα- εκθέματα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα αξιοποιούν κατά περίπτωση μέσα και τεχνικές από ποικίλους χώρους (χρήση εποπτικού υλικού, συμπλήρωση φύλλων εργασίας, νέες τεχνολογίες- πολυμεσικές εφαρμογές, θεατρικό παιχνίδι- δραματοποίηση, αφήγηση παραμυθιών, εργαστήρια κατασκευών κά

Το θεατρικό παιχνίδι δεν είναι μόνο ψυχαγωγία. Σήμερα εντάσσεται στο σύνολο της παιδαγωγικής πρακτικής. Είναι μέσο ενεργοποίησης, απελευθέρωσης της φαντασίας, ευαισθητοποίησης και καλλιέργειας της ψυχοκινητικής έκφρασης του παιδιού. Με κύριο

παράγοντα το «παιχνίδι των ρόλων» και την αισθησιοκινητική δραστηριότητα, φτάνει σ' ένα σημείο αυτοέκφρασης. Το θεατρικό παιχνίδι διαφέρει από την καθιερωμένη θεατρική λειτουργία που προσφέρεται στα παιδιά με τη μορφή παραστάσεων «παιδικού θεάτρου».

Το Θέατρο και το Δράμα δημιουργούν αναλογίες ζωής και ενεργοποιούν την κριτική σκέψη των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών, που χρησιμοποιούν τα ιδιαίτερα εργαλεία του για να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν την προσωπική και συλλογική τους ταυτότητα. Μαθαίνοντας πώς να χρησιμοποιούν τις δραματικές συμβάσεις και τεχνικές και διάφορες μορφές τεχνολογίας, οι μαθητές και οι μαθήτριες, που εργάζονται τόσο σε ατομικό όσο και Σε ομαδικό επίπεδο, κατασκευάζουν εικονικές πραγματικότητες, που είναι το αποτέλεσμα μιας σύνθεσης της φαντασίας, της σκέψης, του συναισθήματος και των εμπειριών. Καθώς δουλεύουν με τα εργαλεία του θεάτρου, οι μαθητές και οι μαθήτριες μαθαίνουν να χρησιμοποιούν κατάλληλα και με αυξανόμενη άνεση και αυτοπεποίθηση τον προφορικό και γραπτό λόγο, να επικοινωνούν αποτελεσματικότερα τα νοήματα που χτίζουν στο δράμα εκμεταλλευόμενοι ταυτόχρονα τη γλώσσα του σώματος, την κίνηση και τον χώρο. Καθώς παραστούν, αναλύουν και ανταποκρίνονται στις διάφορες δραματικές και θεατρικές φόρμες, γνωρίζουν και κατανοούν σε βάθος την πολιτισμική τους κληρονομιά και γλώσσα, ώστε να την εκτιμήσουν ουσιαστικά, ενώ συγχρόνως αντλούν από αυτά έμπνευση για να διερευνήσουν συμπεριφορές, στάσεις και αξίες στον σύγχρονο κόσμο.

Η διαδικασία της παράστασης περιλαμβάνει τις ικανότητες και τις γνώσεις που είναι απαραίτητες για να συμβεί το θεατρικό γεγονός. Για να πραγματοποιηθεί η παράσταση, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες θα πρέπει να μεταμορφώσουν εαυτούς και αλλήλους,

καθώς και τον χώρο και τον χρόνο, προϋποθέσεις για την

κατασκευή μιας εικονικής ή δραματικής πραγματικότητας, που οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες θα παρουσιάσουν μέσα σε έναν ορισμένο φυσικό χώρο. Στη διάρκεια της παράστασης, οι μαθητές και οι μαθήτριες υιοθετούν διάφορους και διαφορετικούς ρόλους: ως

θεατές, ως ηθοποιοί μέσα από ρόλο.

Θεατρικά Παιχνίδια:

ποικίλα παιχνίδια με θεατρικό υπόβαθρο, που γίνονται πριν, στη διάρκεια ή στο τέλος του εργαστηρίου (επιλογή και παρουσίαση ,συλλογή πληροφοριών σχετικά με το επιλεγμένο έθιμο ή δρώμενο του παρελθόντος που έχει επιλεγεί) και επιτελούν διάφορους στόχους.

Θέατρο της αγοράς:

Μια μικρή ομάδα συμμετεχόντων και συμμετεχουσών παίζει

ένα θέαμα για τους υπόλοιπους που είναι «παρατηρητές». Τόσο οι «ηθοποιοί» όσο και οι «παρατηρητές» έχουν το δικαίωμα να σταματήσουν το δράμα σε οποιοδήποτε σημείο και να κάνουν εισηγήσεις σχετικά με το πώς μπορεί να συνεχιστεί η δράση, να ζητήσουν να ξαναπαιχτεί με αλλαγές που θα προτείνουν, σχεδιασμένες να φέρουν μια άλλη οπτική γωνία στην επιφάνεια, να εμβαθύνουν.

Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες αυτοσχεδιάζουν σκηνές βασισμένες σε γεγονότα ή δράσεις που έχουν ιδιαίτερη σημασία γι' αυτού/ές ή για έναν δραματικό χαρακτήρα. Έχουν το χαρακτηριστικό της επανάληψης κάποιου μοτίβου συμπεριφοράς ή τρόπου κίνησης και έκφρασης.

Καυτή καρέκλα:

Ένας χαρακτήρας δέχεται ερωτήσεις από τους άλλους/ες συμμετέχοντες και συμμετέχουσες, που μπορεί επίσης να είναι σε ρόλο. Ο ρόλος μπορεί να σηματοδοτηθεί με το να καθίσει ο/η συμμετέχων/συμμετέχουσα σε μια καρέκλα, με το να φορέσει ένα κοστούμι ή να κρατάει ένα αντιπροσωπευτικό αντικείμενο της ιδιότητάς του.

Χάρτες/Διαγράμματα:

Παρέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες για το περιεχόμενο και το σκηνικό του δράματος. Μπορούν να γίνουν συλλογικά, ώστε το κάθε παιδί να έχει την ευκαιρία να επηρεάσει το τελικό αποτέλεσμα.

Χορικά:

Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες οργανώνονται σε ομάδες που παίζουν τον ρόλο του σχολιαστή της δράσης, η οποία εξελίσσεται την ίδια στιγμή. Τα χορικά αντιπαρατίθενται είτε μεταξύ τους είτε με τον πρωταγωνιστή της δράσης για να

δημιουργήσουν εντάσεις και συγκρούσεις, που θα προεκτείνουν τα θέματα υπό διερεύνηση και θα δώσουν άλλες οπτικές. Τα χορικά είναι αποτέλεσμα επεξεργασίας και προέκτασης γραπτού κειμένου ή αυτοσχεδιασμού των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών.

Εργαστηριακό θέατρο:

Το θέατρο που δίνει έμφαση στη διαδικασία δημιουργίας και παράστασης θεάτρου. Η παράσταση, που κτίζεται σταδιακά μέσα από τις θεατρικές συμβάσεις, μπορεί να έχει τη μορφή μιας σύντομης παρουσίασης στους υπόλοιπους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες της ομάδας ή μιας ολοκληρωμένης παρουσίασης προς άλλο ακροατήριο.

Εμπυχωτής/εμπυχωτριά:

Ο/η εκπαιδευτικός συμβουλεύει, ενισχύει, καθοδηγεί ή επιδεικνύει τρόπους με τους οποίους οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες μπορούν να δημιουργήσουν, να παραστήσουν και να ανταποκριθούν στο θέατρο μέσα σε ένα θετικό κλίμα που δημιουργεί μαζί με την ομάδα.

Θεατρικό γεγονός:

Είναι μια βιωματική εμπειρία που μοιράζονται οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες καθώς υιοθετούν τη φαντασία τους και μεταμορφώνονται σε «άλλους» που δρουν σε «άλλο» χώρο και «άλλο» χρόνο. Το θεατρικό γεγονός αποτελεί μια πολιτισμική δραστηριότητα κατά την οποία οι συμμετέχοντες ανταλλάζουν ιδέες, προτείνουν και διαπραγματεύονται στάσεις και δράσεις ζωής.

Ρόλος:

Σύμβαση σύμφωνα με την οποία οι συμμετέχοντες δρουν ως «άλλοι» σε έναν «άλλο» χώρο, σε μια «άλλη» χρονική στιγμή.

Το Θεατρικό Παιχνίδι ως ένα είδος αναπαραστατικής τέχνης συντελεί στην διαμόρφωση αισθητικών αξιών, αλλά και στην πνευματική καλλιέργεια του παιδιού. Παράλληλα, αποτελεί μια γέφυρα ανάμεσα στις σχολικές παραστάσεις, που πλαισιώνουν συνήθως επετείους και στο παιδικό θέατρο, στο οποίο τα παιδιά έφεραν τον ρόλο του παθητικού θεατή και το οποίο είναι συνήθως φορέας ηθικοδιδασκικών αστικών ιδεών. Αντίθετα, το Θεατρικό Παιχνίδι καθιστά το παιδί συν-δημιουργό του έργου, καθώς συντελεί στην

σκηνική δράση, στην οργάνωση θεματολογικού υλικού και της υπόκρισης (Κουρετζής 2008:64).

Αναπαριστώντας το θάνατο και την ανάσταση στα ελληνικά έθιμα του Λαζάρου

Το φαινόμενο ενός εθίμου που υποχωρεί δεν είναι μοναδικό. Ίσως η μεταβολή που έχει παρατηρηθεί στην ελληνική ύπαιθρο τις τελευταίες δεκαετίες να σηματοδοτεί τη μεγαλύτερη διαφοροποίηση που έχει συντελεστεί στη χώρα, όπως και σε άλλες μεσογειακές περιοχές, από την εποχή της καθιέρωσης του Χριστιανισμού. Οι συνθήκες έχουν αλλάξει, οι κοινωνίες έχουν γίνει πολύ-πολιτισμικές και η λαϊκή πίστη έχει τροποποιηθεί. Μερικά από τα έθιμα μόνο έχουν αποκτήσει συμβολικό χαρακτήρα για την οικοδόμηση των τοπικών ταυτοτήτων, αλλά κι αυτά γίνονται πια «οργανωμένα» Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια μιμητική αναπαράσταση του θανάτου και της ανάστασης, ένα δρώμενο που αποσκοπεί στο να υπενθυμίσει τη μεγάλη γιορτή και να συγκινήσει.

Σε πολλά μέρη της Βόρειας Ελλάδας (Θεσσαλία, Μακεδονία, Θράκη) το Λάζαρο τραγουδούσαν συνήθως μόνο κορίτσια, οι Λαζαρίνες. Στο έθιμο αυτό μπορούμε εύκολα να εντοπίσουμε τις κοινωνικές προεκτάσεις καθώς στα περασμένα χρόνια αποτελούσε την επίσημη έξοδο των κοριτσιών από το σπίτι. Φορούσαν εορταστική φορεσιά και είχαν την ευκαιρία να επιδείξουν τα χαρίσματά τους, ιδιαίτερα στο τραγούδι, κάνοντας αισθητή την παρουσία τους τόσο στα αγόρια της περιοχής όσο και στις υποψήφιας πεθερές. Οι κοπέλες που αποτελούσαν την ομάδα των Λαζαρίνων μαζεύονταν σε κάποιο σπίτι κατά τη διάρκεια της Σαρακοστής για να μάθουν το τραγούδι του Λαζάρου. Το Σάββατο του Λαζάρου τα κορίτσια αυτά περιφέρονταν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν ενώ ένα απ' αυτά κρατούσε καλάθι, όπου και συγκέντρωνε τα διάφορα φιλοδωρήματα που έδιναν οι νοικοκυρές στις Λαζαρίνες. Συνήθως αυτά ήταν άβαφα αυγά και γλυκίσματα.

Εκπαιδευτικό παιχνίδι - θεατρικό παιχνίδι ρόλων με παλιά επαγγέλματα (πχ που αντλήθηκε έμπνευση από επίσκεψη στο λαογραφικό μουσείο) κι εναλλαγή με την εξέλιξή τους, με τη βοήθεια χαρακτηριστικών αντικειμένων, είναι το επιστέγασμα της προσπάθειας. Το κάθε παιδί διαλέγει ένα επάγγελμα και η αυλή του σχολικού συγκροτήματος, γίνεται μία γειτονιά που χωράει όλους τους επαγγελματίες. Τέλος οι

μαθητές μπορούν ταυτόχρονα να ασχολούνται με τη χειροτεχνία. Γίνονται μικροί τροχιστές ,τσαγκάριδες κ.ά. και ασχολούμενοι με κατάλληλα υλικά, φτιάχνουν αναμνηστικά για το σπίτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

4.1 Στόχοι , Διδακτικό υλικό, Θεωρίες μάθησης, Δραστηριότητες υλοποίησης- Η μουσειακή εμπειρία ως σχολείο

Δεδομένου ότι η κατανόηση του κόσμου από τα νήπια περνά μέσα από τις αισθήσεις , η εφαρμογή ενός προγράμματος Μουσειακής Αγωγής στο Νηπιαγωγείο βρίσκει πρόσφορο έδαφος και ενδείκνυται. Ειδικότερα για τα παιδιά του νηπιαγωγείου, τόσο η αίσθηση της ανακάλυψης όσο και της δημιουργίας, η αισθητική του καινούριου χώρου και η περιέργεια που αυτός προκαλεί, τα νέου τύπου εποπτικά μέσα, οι κατάλληλες συνθήκες για ανάπτυξη της φαντασία, της αυτενέργειας και της δημιουργικότητας, η βιωματική και ανακαλυπτική μάθηση προωθεί το μουσείο και τα αντικείμενα– εκθέματα που προσφέρονται για πολλαπλές «αναγνώσεις», βρίσκουν το μουσείο απόλυτα σύμφωνο με τις βασικές αρχές του νέου διαθεματικού τρόπου προσέγγισης της γνώσης και το καθιστούν ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια του/της νηπιαγωγού.

Οι επισκέψεις στα Μουσεία αποτελούν ένα δημοφιλή προορισμό για τα παιδιά του Δημοτικού Σχολείου. Στο μουσείο το παιδί μπορεί να ερευνήσει, να ανακαλύψει τη γνώση, να αναπτύξει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία του και φυσικά να ψυχαγωγηθεί.

Για να είναι η επίσκεψη όσο το δυνατό πιο αποδοτική χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να επιστρατεύσουν τρόπους που θα βοηθήσουν τους μαθητές να επικοινωνήσουν με τα

εκθέματα και μέσα από αυτά με την εποχή τους και τον άνθρωπο. Η επίσκεψη στο μουσείο, δε θα πρέπει πια να συνδέεται με τη σχολική εκδρομή όπου τα παιδιά θα περάσουν μπροστά από τα εκθέματα σαν απλοί θεατές-ακροατές χωρίς ενημέρωση, χωρίς προετοιμασία, χωρίς προγραμματισμό.

Αφού επιλεγθεί το Μουσείο και το θέμα με το οποίο θα υπάρξει ενασχόληση οργανώνεται η επίσκεψή σε τρία στάδια α) προετοιμασία των μαθητών πριν από την επίσκεψη, β) η επίσκεψη στο μουσείο και γ) δραστηριότητες μετά την επίσκεψη.

A. Προετοιμασία των μαθητών πριν από την επίσκεψη

Είναι απαραίτητο να προηγηθούν μέσα στην τάξη δραστηριότητες με στόχο την προετοιμασία των μαθητών ώστε να βιώσουν τον παιδαγωγικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα του μουσείου.

- Συζήτηση στην τάξη για το τι είναι μουσείο και ποια είναι η λειτουργία του, ποια είδη μουσείων γνωρίζουν οι μαθητές μας και έχουν επισκεφθεί, τι αντικείμενα περιέχουν, ποιοι είναι οι άνθρωποι που εργάζονται σε ένα μουσείο.
- Ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών για το συγκεκριμένο μουσείο που επέλεξαν να επισκεφθούν μέσα από ποικίλες δραστηριότητες όπως παρουσίαση έντυπου ή φωτογραφικού υλικού του Μουσείου, δημιουργία ενός χώρου μέσα στην τάξη που τον ονομάζουν «Γωνιά Μουσείου».
- Σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα και συζήτηση της θεματικής ενότητας και των αντικειμένων που θα μελετήσουν.
- Σύναψη συμβολαίου με τους μαθητές για τον κώδικα συμπεριφοράς στο μουσείο. Η ασφάλεια, η πειθαρχία, η ηρεμία και η συνεργασία ανάμεσα

στα μέλη της ομάδας είναι απαραίτητα στοιχεία για μια επιτυχημένη επίσκεψη.

B) Επίσκεψη στο Μουσείο

α) Επιλογή εκθεμάτων και συζήτηση με τους μαθητές μας.

Για να βοηθηθούν οι μαθητές να προωθήσουν τους συλλογισμούς τους και να διατυπώσουν τα συμπεράσματά τους, καθοδηγείται η συζήτηση με ερωτήσεις που προτρέπουν τους μαθητές να παρατηρήσουν, να συγκρίνουν, να υποθέσουν, να φανταστούν.

β) Αινίγματα – παιχνίδια

Για να κερδιθεί ακόμη περισσότερο η προσοχή τους μπορούν να ετοιμαστούν μικρά αινίγματα για τα εκθέματα που θέλουμε να μελετηθούν. Μετακίνηση από έκθεμα σε έκθεμα αφού πρώτα λυθεί το αίνιγμα, π.χ. «Στην αίθουσα που βρισκόμαστε υπάρχει το άγαλμα ενός από τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου που του άρεσε πολύ η μουσική και κρατά ένα μουσικό όργανο. Βρείτε το και καθίστε μπροστά του».

γ) Παιχνίδια μιμικής

Ενθάρρυνση στα παιδιά αφού παρατηρήσουν τα εκθέματα (έργα τέχνης, αντικείμενα καθημερινής ζωής, αγάλματα, παραστάσεις, μηχανήματα, κ.ά.), να δοκιμάσουν να τα αναπαραστήσουν.

δ) Ανακάλυψη εκθεμάτων.

Δίνετε σε ομάδες των 3-4 μαθητών τη φωτογραφία ενός εκθέματος και τα παιδιά ψάχνουν να το βρουν και καταγράφουν όσες πιο πολλές πληροφορίες μπορούν. Φροντίζουμε έτσι ώστε όλοι οι μαθητές μας να είναι στην ίδια αίθουσα. Μετά σε κάποιο χώρο του μουσείου η κάθε ομάδα παρουσιάζει το αντικείμενο της φωτογραφίας.

ε) Ετοιμασία φύλλου εργασίας. Στο φύλλο δίνεται έμφαση:

- στην ανακάλυψη των εκθεμάτων με τη συμμετοχή του μαθητή (π.χ. ψάξε να βρεις τα ζωόμορφα ειδώλια...)

- στην πρόκληση του ενδιαφέροντος δίνοντας ευκαιρίες για τις δικές τους υποθετικές ερμηνείες (π.χ. πώς νομίζεις ότι χρησιμοποιούσαν αυτό το σκεύος; Εσύ πώς θα το χρησιμοποιούσες;)
- στην καλλιέργεια της παρατήρησης ως βασικής δεξιότητας για τη μελέτη των αντικειμένων (π.χ. ποια εργαλεία σου θυμίζουν σημερινά;)
- στην καλλιέργεια της σύγκρισης (π.χ. σε τι μοιάζει../διαφέρει...;).
- στην ενεργοποίηση της έμφυτης κλίσης των παιδιών στις εικαστικές τέχνες (π.χ. Είσαι ένας αγγειοπλάστης. Ζωγράφισε και διακόσμησε το δικό σου αμφορέα).
- στην ενεργοποίηση της φαντασίας και της δημιουργικότητας (π.χ. Φαντάσου ότι οι δύο ναύτες που βλέπεις στο πήλινο ομοίωμα πλοίου ζωντανεύουν... Τι θα έλεγαν μεταξύ τους;)
- στην ανακάλυψη συναισθημάτων (πώς θα αισθανόσουν αν...;)

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της επίσκεψης από τους μαθητές, πληροφορεί σε ποιο βαθμό έχουν επιτευχθεί οι στόχοι που θέσαμε αρχικά και επιπλέον αποτελεί ένα εργαλείο ανατροφοδότησης για τις επόμενες εκπαιδευτικές επισκέψεις.

Γ) Δραστηριότητες μετά την επίσκεψη

Ανάλογα με το χρόνο που μπορεί να επεκταθεί η μουσειακή εμπειρία με ποικίλες δραστηριότητες. Μερικές από αυτές μπορεί να είναι οι ακόλουθες:

- Υποδύονται ρόλους.
- Δημιουργούν γραπτές ή και προφορικές εργασίες/ιστορίες και τις εικονογραφούν.
- Ζωγραφίζουν το αντικείμενο που τους άρεσε πιο πολύ
- Φτιάχνουν με πηλό καθώς και με άλλα υλικά αντικείμενα παρόμοια με αυτά που μελέτησαν στο μουσείο.
- Φτιάχνουν κόμικς με ήρωες τα αντικείμενα του μουσείου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ

Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος θα αξιοποιηθούν εκπαιδευτικές μέθοδοι που βασίζονται στη μαθησιακή θεωρία του εποικοδομισμού (Η συγκεκριμένη θεωρία, υποστηρίζει πως η αντικειμενική γνώση της πραγματικότητας είναι αδύνατη. Δέχεται ωστόσο ότι η μουσειακή μάθηση είναι μια διαδικασία ενεργητική, κοινωνική και ατομική. Δεν αξιολογεί τις απόψεις των παιδιών ως λανθασμένες ή σωστές, αλλά ενδιαφέρεται και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο αποτέλεσμα της διαδικασίας και της εμπειρίας που απέκτησαν (Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, 2011).

ΜΟΥΣΕΙΑΚΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ		
ΜΟΥΣΕΙΑΚΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ	ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ
Αυθεντικά, αντιγραφές	Παρατήρηση, άγγιγμα	Οπτική και αισθητική εκτίμηση
Πίνακες, πορτρέτα, slides	Αναπαραγωγή, καταγραφή, περιγραφή, διάλογος	Συμπεράσματα, ανάλυση και σύνθεση στοιχείων
Διάφορες γραπτές πηγές, φωτογραφίες	Διάλεξη, σχόλια, συζήτηση σε ομάδες	Κατανόηση, αξιολόγηση και ερμηνεία στοιχείων
Κτήρια, ερείπια και λοιπά αξιοθέατα	Γραπτός λόγος, κατασκευή μοντέλων και έργων τέχνης	Γλωσσική, καλλιτεχνική και τεχνική δεξιότητα
Πρόσθετο υλικό στην τάξη	Δραματική αναπαράσταση	Συμπαθητική κατανόηση και φαντασία

(Δάλκος, 2000, σελ. 48)

Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Διαλογική διερεύνηση του θέματος
- Διαμεσολαβητικός και συντονιστικός ρόλος του μουσειοπαιδαγών
- Καθοδηγούμενη ανακάλυψη με χρήση εποπτικού υλικού
- Αξιοποίηση βιωμάτων και ενίσχυση των ενδιαφερόντων και των κινήτρων του μαθητή
- Η εξοικείωση με τον μουσειακό χώρο.
- Η γνωριμία με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, καθώς και με την επιστήμη της αρχαιολογίας και της συντήρησης
- Η εξάσκηση δεξιοτήτων που συμβάλλουν στον οπτικό αλφαριθμητισμό (παρατήρηση, σύγκριση, αναγνώριση υλικών)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΙΝ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Προετοιμασία των παιδιών για την επίσκεψή τους στο μουσείο με δραστηριότητες που στοχεύουν τόσο στην εξοικείωσή τους με το μουσείο και τις λειτουργίες του όσο και με το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Ενδεικτικά μερικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν:

Εξοικείωση με το μουσείο

- Προβληματισμός με τα παιδιά για την έννοια του μουσείου και τη λειτουργία του , π.χ.: Τι νομίζετε ότι είναι ένα Μουσείο; Για ποιο λόγο υπάρχει; Ποια μουσεία έχετε επισκεφτεί; Πόσα διαφορετικά μουσεία υπάρχουν;
- Συζήτηση για το λαογραφικό μουσείο και ειδικότερα αυτό της πόλης της Κοζάνης π.χ. Τι σημαίνει τ' όνομά του; Τι φαντάζεστε ότι περιέχει το λαογραφικό Μουσείο; Πώς βρέθηκαν τα αντικείμενα αυτά στο μουσείο; Ποιος μπορεί να τα έδωσε; Ποιος μπορεί να τα βρήκε;
- Συλλογή φωτογραφικού υλικού με εκθέματα του Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης. Αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες από όλες τις συλλογές . Δημιουργία ενός χρονοδιαγράμματος , ταξινομώντας τις φωτογραφίες σε χρονολογικές περιόδους.
- Μπορεί να ζητηθεί από τα παιδιά να ζωγραφίσουν πώς φαντάζονται το Μουσείο και να πουν τις προσδοκίες τους από την επίσκεψή τους .
- Εντοπισμός στο χάρτη του μουσείου την αντίστοιχη αίθουσα της συλλογής εκθεμάτων. Συζήτηση πώς κινούμαστε με ασφάλεια.
- Συζήτηση για το ποια πρέπει να είναι τα «όρια» στο μουσείο ως προς τη συμπεριφορά των επισκεπτών , για το τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν στο μουσείο.
- Δημιουργία μιας μουσειακής γωνιάς όπου μπορούν να συγκεντρώσουν υλικό σχετικό με το Μουσείο (φωτογραφίες, δημοσιεύματα από εφημερίδες, αποκόμματα εισιτηρίων, ζωγραφίες παιδιών, αντίγραφα παραδοσιακών φορεσιών κ.ά). Μπορεί να συνεχιστεί ο εμπλουτισμός της μουσειακής γωνιάς και μετά την επίσκεψη.

Εξοικείωση με το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος

- Ξεφυλλίζοντας βιβλία ιστορίας και εντοπίζοντας εικόνες με φορεσιές η παλιά επαγγέλματα . Παρατήρηση τι παριστάνουν και συζήτηση τι στοιχεία ανακαλύπτουν για την καθημερινή ζωή των κατοίκων της Κοζάνης του παρελθόντος.
- μπορούν να συγκεντρωθούν με τα παιδιά φωτογραφίες παλιών φορεσιών ή δημιουργία μινιατούρων με την βοήθεια πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής. Τι κοινό έχουν μεταξύ τους ; Τι διαφορετικό από άλλες παραδοσιακές φορεσιές της Μακεδονίας ή της Θράκης κλπ;
- Προσπάθεια να σχεδιαστούν ή να πλαστούν (με πηλό ή πλαστελίνη) ένα γλυπτό ή ένα αγγείο με τις στάσεις και τα χαρακτηριστικά που παρατήρησαν .

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- Λευκά φύλλα A4 και ξυλομπογιές ή μολύβια για την εικαστική δραστηριότητα.
- Ετοιμασία μαζί με τα παιδιά καρτελάκια με το μικρό τους όνομα, για να τα φορούν κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- Προταση στα παιδιά να φορούν άνετα ρούχα και παπούτσια. Στον εκθεσιακό χώρο θα καθονται σε μαξιλαράκια στο δάπεδο οπότε προμήθεια αυτών.
- Εξασφαλίζεται η άφιξη 15 λεπτά πριν την έναρξη του προγράμματος. Τα παιδιά θα χρειαστούν 5-10 λεπτά για να αφήσουν τις τσάντες και τα μπουφάν τους.

4.2 Αναπαραστάσεις / οργάνωση τάξης- Εισαγωγή στο θέμα των δραστηριοτήτων

Τίτλος: « Ζωντανεύοντας την ιστορία του τόπου μας»

Κοινό: Μαθητές Νηπιαγωγείου

Χώρος διεξαγωγής: Λαογραφικό Αρχαιολογικό Μουσείο Κοζάνης (αίθουσα Γλυπτών / Αγγείων)

Διάρκεια προγράμματος: περίπου 1 ώρα(10:00-11:00 ή 11:00-12:00)

Αριθμός μαθητών ανά πρόγραμμα: έως 15

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- Η εξοικείωση με τον μουσειακό χώρο.
- Η γνωριμία με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, καθώς και με την επιστήμη της αρχαιολογίας και της συντήρησης
- Η εξάσκηση δεξιοτήτων που συμβάλλουν στον οπτικό αλφαριθμητισμό (παρατήρηση, σύγκριση, αναγνώριση υλικών)

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

A. Εισαγωγική ενότητα(10 λεπτά)

Γνωριμία με τα παιδιά και τον χώρο και τους υπευθύνους του μουσείου. Γνωριμία με τις έννοιες: μάρμαρο, πηλός, αγγείο, μνημείο, αμφορέας, αρχαίος, αρχαιολόγος, λαογράφος, συντηρητής, ανασκαφή.

B. Αφήγηση παραμυθιού (10λεπτά)

Αφήγηση της ιστορίας εύρεσης κάποιου από τα ευρήματα , αλλά και της ιστορίας του αγάλματος η του αγγείου η της ζωγραφιάς που απεικονίζεται, όπως μαρτυρείται από τα δεδομένα της ανασκαφής και την επιγραφή της βάσης του.

Η αφήγηση συνοδεύεται από εποπτικό υλικό σε μορφή καρτελών με φωτογραφίες ανασκαφής .

Γ.Ομαδική δραστηριότητα με δραματοποίηση (20 λεπτά) Με τη χρήση της τεχνικής του παγωμένου στιγμιότυπου και με τη βοήθεια των κατάλληλων αντικείμενων , τα παιδιά

αναπαριστούν κάποιο άγαλμα ή κάποια φιγούρα που αναπαριστάται στα αγγεία, αναγνωρίζοντας τα μέρη της ενδυμασίας της και συγκρίνοντας τα με τις σύγχρονες ενδυμασίες.

Δ. Εικαστική δραστηριότητα(10 λεπτά)

Δραστηριότητα με θέμα τις εντυπώσεις από το μουσείο .Οι Μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αποτυπώσουν τις εντυπώσεις τους με μολύβι ή ξυλομπογιά.

ΑΓΓΕΙΑ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Ένα επιτραπέζιο που μπορούν να κατασκευάσουν τα ίδια τα παιδιά.

Τυπώνονται τα αγγεία δύο φορές, στο ένα αντίγραφο χρωματίζουν το αγγείο (αφήνοντας λευκά τα σχήματα που βρίσκονται επάνω του) και στο άλλο χρωματίζουν μόνο τα σχήματα και τα κόβουν. Πλαστικοποιούνται και τα παιδιά τοποθετούν τα έτοιμα σχήματα επάνω στο αντίστοιχο αγγείο.

Το παιχνίδι μπορεί να παιχτεί και σε μορφή σκυταλοδρομίας, δηλαδή τα παιδιά χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες και η κάθε ομάδα έχει το δικό της τραπέζι με το δικό της αγγείο και τα αντίστοιχα σχήματα τοποθετημένα έξω από αυτό.

Με το σύνθημα του νηπιαγωγού, κάθε ομάδα στέλνει από έναν παίκτη στο τραπέζι να διαλέξει ένα σχήμα και να το τοποθετήσει στη σωστή θέση πάνω στο αγγείο. Μόλις τα καταφέρει τρέχει πίσω στην ομάδα και δίνει σειρά στον επόμενο. Κερδίζει η ομάδα που θα ολοκληρώσει πρώτη το αγγείο της.

Το αποτέλεσμα είναι κάπως έτσι:

Τίτλος : Τόπος και μουσικές / εκπαιδευτικό παιχνίδι στο Λαογραφικό Μουσείο-Λαϊκά Όργανα

Στάδια διεξαγωγής – Διαδικασία δραστηριότητας-Στόχοι:

Αρχικά έξω από τον χώρο του μουσείου αναρτάται ένας παγκόσμιος χάρτης και μπορεί να δειχθεί στα παιδιά. Μπορεί να ζητηθεί να εντοπίσουν την χώρα και την περιοχή που γεννήθηκαν. Συζήτηση γίνεται με τα παιδιά για τις διάφορες χώρες που βρίσκουν και ταυτοχρόνως εντοπίζουν στον χάρτη και άλλες περιοχές όπου έχουν ακουστά ή που μένουν οι συγγενείς και φίλοι τους. Στην πορεία εξηγείται στα παιδιά η διαδικασία του παιχνιδιού μέσα στο μουσείο.

Τα παιδιά χωρίζονται σε υπο-ομάδες (η κόκκινη ομάδα, η μπλε, και η πράσινη) που αντιπροσωπεύουν διαφορετικά γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας. Τα παιδιά κάθε ομάδας βρίσκουν στον χάρτη τις περιοχές που θα αντιπροσωπεύουν και κολλάνε την αντίστοιχη καρτ ποστάλ στον χάρτη. Σε κάθε υπο-ομάδα δίνεται φύλλο α4 χαρτί με τα ονόματα της περιοχής που αντιπροσωπεύει.

Επίσης σε κάθε μέλος της ομάδας δίνεται απαραίτητη γραφική ύλη.

Στόχος του παιχνιδιού είναι κάθε ομάδα να κινηθεί στο χώρο του μουσείου, να εντοπίσει και να καταγράψει τα μουσικά όργανα που αντιστοιχούν στην περιοχή της. Κάθε ομάδα δουλεύει συνολικά, τα παιδιά ψάχνουν και καταγράφουν τα δεδομένα που συλλέγουν με διάφορους τρόπους.(γράφουν την ονομασία του μουσικού οργάνου ή ζωγραφίζουν).

Ταυτόχρονα καθοδηγούνται από τον εκπαιδευτικό να ακούσουν τα όργανα που εντοπίζουν κάθε φορά. Επίσης σε κάθε παιδί δίνεται λευκό φύλλο χαρτί για να ζωγραφίσει εκείνο το όργανο από όλο το μουσείο που του έκανε εντύπωση.

Στην αυλή του μουσείου κάθε ομάδα δείχνει στις υπόλοιπες τα στοιχεία που συγκέντρωσε και για ποιο όργανο πρόκειται κάθε φορά.

Τα παιδιά παρατηρούν ότι ίδια όργανα υπάρχουν σε πολλές περιοχές.

Ενθαρρύνουμε λοιπόν τα παιδιά στην ανάδειξη ομοιοτήτων και διαφορών (π.χ. το βιολί είναι ίδιο και στα Δωδεκάνησα και στις Κυκλάδες). Στην συνέχεια τα παιδιά ακούνε ένα δημοτικό τραγούδι από το cd player και ενθαρρύνονται να αναγνωρίσουν τα όργανα που ακούγονται κάθε φορά (βοηθούμενα από τις προηγούμενες ζωγραφιές τους). Κατά την διάρκεια του τραγουδιού τα παιδιά σε πρόχειρο φύλλο χαρτί γράφουν τα όργανα που πιστεύουν ότι ακούγονται. Στο τέλος με τα παιδιά ανταλλάσσουμε απόψεις για τα όργανα που ακούστηκαν και ξανακούμε το κομμάτι.

Στο τέλος τα παιδιά χορεύουν και τραγουδούν πιθανόν με την βοήθεια κάποιων εισηγητών από χορευτικά τμήματα παραδοσιακών χορών πολιτιστικών συλλόγων Κοζάνης.

Εδώ συνδυαστικά με την εκμάθηση κάποιων απλών χορογραφιών-παραδοσιακών, την φυσική άσκηση τα παιδιά μπορούν να εξοικειωθούν με την έννοια πολιτιστικού συλλόγου , του χορού καθώς και των παραδοσιακών τοπικών φορεσιών άρα προκύπτει μια δραστηριότητα με διττή φύση.

Τίτλος : Μικροί Παλαιοντολόγοι

Παρατήρηση - Αναπαράσταση ανασκαφής φυτικών απολιθωμάτων

Στο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μικροί Παλαιοντολόγοι» τα παιδιά ενσαρκώνουν το ρόλο του παλαιοντολόγου και ξεκινάνε μια ανασκαφή για να εντοπίσουν και να αναγνωρίσουν τμήματα απολιθωμένα φυτών. Το πρόγραμμα ξεκινά με το παιχνίδι «Ο κρυμμένος θησαυρός» όπου τα παιδιά ανακαλύπτουν σταδιακά πληροφορίες για τα απολιθώματα που βρίσκονται στο χώρο του μουσείου, άγνωστες εικόνες των φυτών και ζώων που ζούσαν στον τόπο πριν εκατομμύρια ανακαλύπτονται σταδιακά από τα ίδια τα παιδιά. Ακολουθεί η βιωματική δράση στον χώρο του μουσείου της αυλής πχ αυτού, ένα πρότυπο ανασκαφικό σκάμμα, το οποίο προσομοιάζει την εκπαιδευτική ανασκαφική δραστηριότητα με την επιστημονική παλαιοντολογική ανασκαφική έρευνα. Τα παιδιά ανακαλύπτουν τμήματα απολιθωμένων φυτών (απομιμίσεις παρόμοιες με όσες εκτίθενται) που ζούσαν πριν εκατομμύρια χρόνια, παρατηρούν τα χαρακτηριστικά τους, αναγνωρίζουν το είδος τους, τα συγκρίνουν με τα σύγχρονα φυτά της εξοχής της Κοζάνης και καταγράφουν τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: Γνωριμία με τη δουλειά του Παλαιοντολόγου. Συζήτηση για βασικές έννοιες όπως απολίθωμα, ανασκαφή, απολιθωμένο, δημιουργία του Απολιθωμένου κ.ά. Συλλογή πληροφοριών από τα απολιθώματα και τις μακέτες των μόνιμων εκθέσεων του Μουσείου για τον τρόπο δημιουργίας τους, τα φυτά και τα ζώα που ζούσαν σ' αυτό κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού παιχνιδιού «Ο κρυμμένος θησαυρός». Συζήτηση για τη διαδικασία ανασκαφής απολιθωμάτων και γνωριμία με τα εργαλεία ανασκαφής.

Συνολική διάρκεια προγράμματος: 2 ώρες

Τίτλος : Σπιτικό-Ζωή μέσα και έξω από αυτό

Μέσα παραγωγής και μεταποίησης, κατοικίες:

Με αφορμή σχετικές με το νερό δραστηριότητες μπορεί να γίνει συζήτηση για τους νερόμυλους και για την μεταποίηση του σιταριού σε αλεύρι. Έτσι τα

παιδιά μπορούν να γνωρίσουν στοιχεία της βιομηχανικής κληρονομιάς από το παρελθόν, για τους νερόμυλους που χτίζονταν δίπλα στα ποτάμια, για τα μέρη τους (μυλόπετρες, φτερωτή, κεντρικός μηχανισμός κ.ά.). Να ακούσουν παροιμίες και αφηγήσεις για τους νερόμυλους και τους μυλωνάδες από την λαϊκή μας παράδοση.

Δραστηριότητα-Παιχνίδι για τις φορεσιές και τα παλιά επαγγέλματα

Τα αγάλματα.

Γίνανε αγάλματα. Στο μουσειακό χώρο υπήρχουν κάποιες κούκλες-αγάλματα, οι οποίες “φορούσαν” παραδοσιακές φορεσιές είτε αναπαριστούν επαγγέλματα του παρελθόντος. Για να καταλάβουν τα παιδιά την σημασία των αγαλμάτων γίνεται ένα παιχνίδι. Όσο η παιδαγωγός χτυπά το ντέφι με γυρισμένη την πλάτη, τα παιδιά χόρευαν και τραγουδούσαν.

Μόλις όμως, η παιδαγωγός σταματούσε, τα παιδιά μετατρέπονταν σε αγάλματα και δεν έπρεπε να κουνηθούν και να σταθούν σε στάση αναπαράστασης που επέλεξαν. Η παιδαγωγός τριγυρνά ανάμεσά τους και όποιο παιδάκι κουνιέται, το ακουμπά και το οδηγεί έξω από το παιχνίδι..

Επίσης, με βάση τα οικιακά εκθέματα κουβέντα για άλλα αντικείμενα καθημερινής χρήσης όπως τα ψάθινα καλάθια, τα πήλινα πιάτα, τις κανάτες, το τζάκι, το σίδερο σιδερώματος με κάρβουνα, τις κατοικίες, τους δρόμους, σημαντικά στοιχεία που προσδιορίζουν ένα μακρινό παρελθόν. Αυτά τα στοιχεία δίνουν την ευκαιρία να προσεγγιστεί ο ιστορικός χρόνος μέσα από τις έννοιες της ομοιότητας και της διαφοράς, της συνέχειας και της αλλαγής στο χρόνο, συγκρίνοντας την καθημερινή ζωή τότε και τώρα.

Καθημερινές συνήθειες, τρόπος ζωής, ψυχαγωγίας:

Γνωριμία με τα παραδοσιακά επαγγέλματα και διερεύνηση των λόγων για τους οποίους εξαφανίστηκαν πολλά από αυτά στο πέρασμα των χρόνων. Ποια συνεχίζουν να υπάρχουν ακόμη και σήμερα; Ομαδοποίηση των επαγγελμάτων σε παλιά ή σύγχρονα. Παραγωγή λέξεων και ονομασία των επαγγελμάτων. Αντιστοίχιση εικόνων και λέξεων

για να γίνει σχετικός πίνακας αναφοράς ώστε με τη βοήθεια του πίνακα να ανασυνθέτονται οι λέξεις.

Επιλογή επαγγέλματος, ζωγραφική και γραφή του ονόματός του. Παντομίμα των παλιών επαγγελματιών ώστε τα παιδιά που παρατηρούν ως θεατές να μαντεύουν ποιο

είναι. Εκμάθηση σχετικών τραγουδιών όπως ο Αμαξάς, ο παγωτατζής,

ο πραγματευτής, ο μάγειρας κ.ά.

Τίτλος : Υφαίνουμε το όνομά μας.

Οι παραδοσιακές φορεσιές, οι αυτοσχέδιες μαντίλες, τα χρωματιστά υφαντά στον αργαλειό χαλιά, οι ζωγραφισμένες στο χέρι παντόφλες για το σπίτι, ήταν μερικά από τα εκθέματα που παρακινούν να μάθουμε αλλά και να ασχοληθούμε με την μοναδική τέχνη της υφαντικής. Προμήθεια κατάλληλων εργαλείων (ειδικές βελόνες για τα παιδιά, ένα μεγάλο παραδοσιακό τελάρο για κέντημα με μεταλλικό κούμπωμα, χρωματιστές κλωστές και ένα δίχτυ που χρησιμοποιήθηκε ως το «ύφασμά»). Πάνω στο δίχτυ χαράζεται το αρχικό κεφαλαίο γράμμα του ονόματος του κάθε παιδιού. Στη συνέχεια, το παιδί διαλέγει το χρώμα της κλωστής που επιθυμεί, το «περνά» στη βελόνα και έπειτα ακολουθώντας την πορεία του μαρκαδόρου, ράβει και σχεδιάζει συγχρόνως το όνομά του. Προεκτάσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος:

Ο χρόνος και ο ιστορικός χρόνος (το παρελθόν μέσα από τα ίχνη του, δηλαδή τις πηγές) : Με αφορμή τον αργαλειό και τα υφαντά έγινε αναφορά για την Πηνελόπη που ύφαινε το πανί της και κάθε βράδυ το ξήλωνε κρυφά ως δικαιολογία για να αποφύγει τους μνηστήρες. Έτσι τα παιδιά ήρθαν σε επαφή με το μακρινό παρελθόν (τον ιστορικό χρόνο και την οργανωτικού χαρακτήρα έννοια της αρχαιότητας) μέσα από πηγές που μεταποιήθηκαν κατάλληλα για διδακτική χρήση (φωτογραφίες αναπαραστάσεων από αρχαία αγγεία, εικονογραφημένα αφηγήματα από την παιδική λογοτεχνία κ.ά.).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο των τάσεων και των προκλήσεων που χαρακτηρίζουν τη νέα εποχή, η πολιτισμική κληρονομιά διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Τα τελευταία χρόνια οι πολιτισμικές δράσεις αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σπουδαιότητα, ως μέρος των στρατηγικών για οικονομική ανάπτυξη σε πολλές δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Τα λαϊκά δημιουργήματα περνούν από στόμα σε στόμα, από περιοχή σε περιοχή και από τη μια γενιά στην άλλη. Μέσω αυτής της διαδικασίας, υφίστανται μια σειρά από αλλαγές και προσαρμογή σε τοπικά δεδομένα, τοπικές παραδόσεις, γλωσσικά ιδιώματα,

πολεμικά γεγονότα, θρύλους κ.ά.. Το δημοτικό τραγούδι, αποτελεί την κατεξοχήν καλλιτεχνική έκφραση της κοινωνίας της υπαίθρου, που έζησε για πολλά χρόνια στις ίδιες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Η σύλληψη των στίχων και η σύνθεση ενός τραγουδιού, συνδέθηκαν με συγκεκριμένες εκδηλώσεις και βιώματα από την καθημερινή ζωή των κατοίκων, κυρίως σε αγροτικές περιοχές. Ο κόσμος της φύσης αποτελεί την κύρια πηγή της μεταφορικής και συμβολικής γλώσσας του λαού-ποιητή, που βασίζεται στην έκφραση ιδεών, στην εκδήλωση αισθημάτων και στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων του με εικόνες από τον υλικό κόσμο και κυρίως από τον πλούτο της χλωρίδας και τις ομορφιές της, όπως τα δένδρα, τα άνθη και τα φυτά. Η σχέση ανθρώπου – χλωρίδας προσδιορίζεται ως σχέση ισορροπίας, αρμονίας και εν τέλει ως σχέση αλληλεξάρτησης. Οι παροιμίες, με το διαχρονικό τους χαρακτήρα και το ηθικό τους δίδαγμα, μεταλαμπαδεύουν τη γνώση του παρελθόντος, ως εφελτήριο για το μέλλον και τις επόμενες γενιές, διασώζοντας ένα σπουδαίο κομμάτι της λαϊκής παράδοσης, της εθνικής μας ταυτότητας και αποτελεί κίνητρο αφύπνισης της εθνικής συνείδησης. Το δημοτικό τραγούδι, οι παροιμίες, τα παραμύθια, οι μύθοι και οι λαϊκές ιστορίες, αποτελούν την προφορική μας παράδοση και αναπόσπαστο μέρος της αμύθητης πολιτισμικής κληρονομιάς μας, που χάνεται στα βάθη των αιώνων.

Για να είναι η επίσκεψη όσο το δυνατό πιο αποδοτική χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να επιστρατεύσουν τρόπους που θα βοηθήσουν τους μαθητές να επικοινωνήσουν με τα εκθέματα και μέσα από αυτά με την εποχή τους και τον άνθρωπο. Η επίσκεψη στο μουσείο, δε θα πρέπει πια να συνδέεται με τη σχολική εκδρομή όπου τα παιδιά θα περάσουν μπροστά από τα εκθέματα σαν απλοί θεατές-ακροατές χωρίς ενημέρωση, χωρίς προετοιμασία, χωρίς προγραμματισμό.

Αφού επιλεγθεί το Μουσείο και το θέμα με το οποίο θα υπάρξει ενασχόληση οργανώνεται η επίσκεψη σε τρία στάδια α) προετοιμασία των μαθητών πριν από την επίσκεψη, β) η επίσκεψη στο μουσείο και γ) δραστηριότητες μετά την επίσκεψη.

Η παράδοση είναι η ταυτότητα του κάθε λαού και αποτελεί επιβεβλημένη ανάγκη οι νέες και επόμενες γενιές να αποκτούν προσλαμβάνουσες τέτοιες ώστε, από την επαφή με την τοπική και εθνική παράδοση, να μεταλαμπαδεύονται ηθικές αξίες, πρότυπα αλλά

και να διαδίδεται η σπουδαιότητα της πολιτισμικής κληρονομιάς μας και η ανάγκη διάσωσης της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαρβούνης Μ.Γ., «Σύγχρονοι προσανατολισμοί της ελληνικής λαογραφίας», εκδόσεις Πορεία, Αθήνα 1993

Χατζητάκη – Καψωμένου Χ., «Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και η παράδοση: Το πρόβλημα της αυθεντικότητας.», Επιστημονικό συμπόσιο Το παρόν του παρελθόντος. Ιστορία, Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία (19-21 Απριλίου 2002). Εταιρία σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας, Αθήνα 2003, σ.369-382

Βαρβούνης Μ.Γ., «Συμβολή στη μεθοδολογία της επιτόπιας λαογραφικής έρευνας», εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994

Λουκάτος Δ., «Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία» Μορφωτικό ίδρυμα εθνικής τραπέζης, Δ΄ έκδοση, Αθήνα 1992

Κυριακίδου-Νέστορος Α., «Λαογραφία: Η ουσία και η μέθοδος», «Λαογραφικά Μελετήματα», Εκδόσεις Ολκός, 1975, σ. 59-77.

Κυριακίδου-Νέστορος Α., «Η ελληνική λαογραφία στη σύγχρονή της προοπτική», «Λαογραφικά Μελετήματα», Εκδόσεις Ολκός, 1975, σ. 86-110

Κυριακίδου – Νέστορος Α. «Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας. Κριτική ανάλυση», Αθήνα: Εταιρία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Δ έκδοση, 1997

Πτυχιακή εργασία :Το μουσείο ως μέσο αγωγής και εκπαίδευσης του παιδιού, η μελέτη του παιδικού μουσείου» Ελένη Βαραγγούλη Ντενίσα Ντάση

Ρώκ Σ.• Ρόκου Μ. (2010), Εκπαιδευτική Ημερίδα Μουσειακής Αγωγής με θέμα: «ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΑΕΙ ΜΟΥΣΕΙΟ», «Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ». 17, 18, 19 Μαΐου 2010.

Scott C. A.• Soren B. J. (2009). Introduction to the special issue –exploring the value of museums. *Museum Management and Curatorship*, 24 (3), 189-193.

. 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καβάλας (2002), Για εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Νομού Καβάλας. Μουσείο- Σχολείο, Citronio: Αθήνα

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», Πρακτικές εφαρμογές της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης στο δημοτικό σχολείο. 7-9 Μαΐου 2010

Οικονόμου Μ. (2003), «Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;» Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα. Κριτική: Αθήνα

Μπερναντέτ Τ. Λ.• Βαλέρι Μ. (2004), «1001 δραστηριότητες για τα νηπιαγωγεία». Επιμ. Μίγγα Ν.• Μπράβου Β. Μεταίχμιο: Αθήνα

Koliopoulos D.• Gouskou E.• Arapaki X. (χ.χ.). Organizing principles of a school-museum teaching intervention for pre-school children. 21-25.

Κουβέλη Α. (2000), Η σχέση των μαθητών με το μουσείο. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών: Αθήνα

Ζαφειράκου Α. .• Potvin M. .• Ξανθοπούλου Κ. .• Πεδιαδιτάκη Α. .• Buffet F. (2000), Μουσεία & Σχολεία. Επιμ. Ζαφειράκου Α. Τυπωθήτω: Αθήνα

Ελληνικό Παιδικό Μουσείο (2011), Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο. Επιμ. Καλεσοπούλου Δ., Πατάκη: Αθήνα

Δάλκος Γ. (2000), Σχολείο και Μουσείο. Καστανιώτη: Αθήνα

Chin C.C. (2004). Museum experience- a resource for science teacher education. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 2, 63-90.

Alexander (2011). A Review of “Connecting Kids to History with Museum Exhibitions”. *Visitor Studies*, 14 (1), 113-116.

Άλκηστις (1995), Μουσεία και σχολεία Δεινόσαυροι και αγγεία. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα 2. Αντζουλάτου- Ρετσίλα (1986), Λαογραφικά μουσεία και παιδεία. χ. ε. : Αθήνα 3. Βελισσαροπούλου Γ. • Ευστρατίου Κ. • Ιωαννίδης Α. • Λαμπράκη Α. (1985). Αρχαιολογία Παιδί και μουσείο, 16,16-77. 4. Alexander (2011). A Review of “Connecting Kids to History with Museum Exhibitions”. *Visitor Studies*, 14 (1), 113-116.

Αλεξιάδης, Μ. Αλ. 2008, Νεωτερική Ελληνική Λαογραφία. Αθήνα:Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα (δεύτερη έκδοση, συμπληρωμένη). Αλεξιάδης, Μ. Αλ., Θανόπουλος, Γ. Ι., Καπλάνογλου, Μ., Ξανθάκου, Κ. και Χρυσανθοπούλου, Β., «Σκέψεις και προτάσεις για τη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στη Μέση Εκπαίδευση» *Φιλολογική* 116 (Ιούλ. – Σεπτ. 2011): 32-39.

Αυδίκος, Ευ. Γ. 2009, Εισαγωγή στις σπουδές του λαϊκού πολιτισμού. Λαογραφίες, λαϊκοί πολιτισμοί, ταυτότητες. Αθήνα: Κριτική. Δαμιανού, Δ., «Οι παιδαγωγικές διαστάσεις της ελληνικής Λαογραφίας και η διδασκαλία της Λαογραφίας στην ελληνική εκπαίδευση», *Λαογραφία* 42 (2010-2012)

Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «100 Χρόνια Ελληνικής Λαογραφίας» (Πανεπιστήμιο Αθηνών, 11- 13.03.2009), υπό έκδοση (2013)

Κακάμπουρα-Τίλη, Ρ. 2012, «Ο Ν. Γ. Πολίτης και οι εκπαιδευτικοί ως συλλογείς λαογραφικού υλικού», Στο Αικ. Πολυμέρου – Καμηλάκη (επιμ.), Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας.

Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών, 4-7.12.2003). 325-342.Αθήνα:Ακαδημία Αθηνών. Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, αρ. 23

Μερακλής, Μ. Γ. 2001, Παιδαγωγικά της Λαογραφίας. Αθήνα: Ιωλκός. Μερακλής, Μ. Γ. 2011, Ελληνική Λαογραφία.Κοινωνική συγκρότηση, ήθη και έθιμα, λαϊκή τέχνη.Αθήνα:Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα (τρίτη έκδοση, συμπληρωμένη, πρώτη έκδοση 2004).

Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση» ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ «Ο ΑΠΟΛΛΩΝ» ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Δεληγιάννης Δ., «Περί Μουσείων», Βόλος, 1999. • Δημητριάδου Κ., «Προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τα εκπαιδευτικά σχέδια Comenius. Ένα παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα

Κακούρου- Χρόνη, «Μουσείο-Σχολείο. Αντικριστές πόρτες στη γνώση», Πατάκης, Αθήνα 2005.

Νάκου Ε., Διημερίδα: «Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή» Θεσσαλονίκη Νοέμβριος 2003

Νάκου Ε. «Μουσεία: Εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός», εκδ.Νήσος, Αθήνα,2001

Νικονάνου Ν., «Μουσειοπαιδαγωγική: από τη θεωρία στην πράξη» εκδ.Πατάκη, Αθήνα 2010

Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (2005). Λαϊκή παράδοση: Επιβίωση και Αναβίωση». Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1999). Λαϊκή παράδοση και παιδί. Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1999). Λαϊκή παράδοση και σχολείο. Αθήνα: Καστανιώτης.

Barton, K., McCully, A., Marks, M. (2004). «Reflecting on Elementary Children's Understanding of History and Social Studies». Journal of Teacher Education, Vol. 55, no 1, pp 70-90.

Γκλιάου-Χριστοδούλου, Ν., Κορτέση-Δαφέρμου, Χ. (2007). «Διαδικασίες γραμματισμού στο νηπιαγωγείο. Προτεινόμενες προσεγγίσεις στο πλαίσιο του βιβλίου «Οδηγός νηπιαγωγού». Στο Ματσαγγούρας, Η. (2007). Σχολικός Εγγραμματισμός. Αθήνα: Γρηγόρης (Ηλεκτρονική μορφή).

Σακκής, Δ., Τσιλιμένη, Τ. (2007). Ιστορικοί Τόποι και Περιβάλλον. Διδακτικές Προσεγγίσεις για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας. Αθήνα: Καστανιώτης.

Sieber, E. (2001). Teaching with Object and Photographs: Supporting and Enhancing Your Curriculum. A Guide for Teachers. Bloomington: IndianaUniversity.

Σπαίης, Γ. & Παλαιολόγου, Κ. (2004). Ένας νερόμυλος στη Τζιά. Αθήνα: Κέδρος.

Ταμουσέλη, Κ. (2003). Το Μυλοτόπι της Πολίχνης. Εκπαιδευτικό υλικό για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Πολίχνη: ΥΠΕΧΩΔΕ (Πρόγραμμα «Προστασία Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη»).

Αγραφιώτης, Θ., (2008). *Το νεοελληνικό Θέατρο Σκιών ως μέσο αγωγής των μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη, 43-91

Οικονόμου Μ., «Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα», Κριτική, Αθήνα, 2003

Χορταρέα Ε., «Η ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό», στο Κόκκινος, “Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή”, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002

Πασχαλίδης Γ., «Από το Μουσείο του πολιτισμού στον πολιτισμό του Μουσείου» στο Σκαλτσά Μ. «Η μουσειολογία στον 21ο αιώνα. Θεωρία και πράξη», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Ελληνικό τμήμα ICOM, Θεσσαλονίκη 21-24/11/1997

Χρυσουλάκη Σ., «Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου», 5ο περιφερειακό σεμινάριο, Μουσείο-Σχολείο, Πρακτικά Συνεδρίου, ΥΠ.ΠΟ-ΥΠΕΠΘ-ICOM, Καλαμάτα 1997.

Χάιτας, Χ., Ιωαννίδη, Β. (2006). Προς μια δια βίου εκπαίδευση ειδικών ομάδων πληθυσμού στο πλαίσιο του μουσείου: σύνδεση και κατάργηση ορίων. Το παράδειγμα των ανήλικων παραβατών. Στο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο με Διεθνή Συμμετοχή, με θέμα: “Δια βίου μάθηση για την ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή”. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Ζορζ Ζαν, Η δύναμη των παραμυθιών, Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 15

Ζορζ Ζαν, Η δύναμη των παραμυθιών, εκδόσεις Καστανιώτη, 1996, σελ. 16

Ζορζ Ζαν, Η δύναμη των παραμυθιών, Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 54.

Κάποια από αυτά τα στοιχεία μετατράπηκαν σε φετίχ κατά την ψυχαναλυτική θεωρία και τον Φρόιντ και για το μάρκετινγκ σε πολύτιμα αντικείμενα μεγάλης αξίας-objets de désir.

Βούλγαρη Σάντρα, «Μυστικά για παραμυθάδες», Η Καθημερινή της Κυριακής, 8 Μαρτίου 2009.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαρία-Ελένη Σπυροπούλου / «Το παραμύθι και οι λειτουργίες του» (μια πειραματική εφαρμογή σε αποασυλοποιημένους ψυχωτικούς ασθενείς)

Η λαογραφική έρευνα για το Παραμύθι και ο Κατάλογος των Ελληνικών Μαγικών Παραμυθιών

Μαριάνθη Καπλάνογλου Φιλοσοφική Σχολή Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Παροιμία ως εργαλείο καλλιέργειας και γνώσης της Γλώσσας και του Πολιτισμού
Γιώργος Γιάνναρης

Λ. Κουρετζής, Το Θεατρικό Παιχνίδι και οι διαστάσεις του, Ταξιδευτής, Αθήνα, 2008

Α.Τσιάρας, Η θεατρική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο, Παπαζήση, Αθήνα, 2007

Μουγιακάκος Π., Μώρου Α., Παπαδημούλης Χ, Φραγκή Μ, Θεατρική Αγωγή Έκαι Στ' Δημοτικού, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, Αθήνα, 2006

Καραμήτρου Κ., Θέατρο: Θεωρία και πράξη-Θεατρικό παιχνίδι, Παπαζήση, Αθήνα, 2004

Άλκηστις, Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996

Κακούρου-Χρόνη, Γ., Μουσείο – σχολείο: αντικριστές πόρτες στη γνώση, Πατάκη, Αθήνα 2005

Αποτελεσματική επίσκεψη στο μουσείο -Το σχολείο στο μουσείο (Γεωργία Καραβιώτου, Β. Διευθύντρια, Σύμβουλος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Λευκωσίας, Τερέζα Λαμπριανού, Επιθεωρήτρια Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πρόεδρος Επιτροπής Μουσειακής Αγωγής ,2003)

[Διαδυκτιακή βιβλιογραφία](#)

www.kozani.gr

<http://www.kozanh.gr/web/guest/kozanihistory>

<http://dim-pyrgon.koz.sch.gr/istoria%20toy%20nomoy%20mas.htm>

<http://www.topoikaitropoi.gr/ithi-kai-ethima/pasxa/to-ethimo-twn-lazarinwn-stin-aiani-kozanis/> Το έθιμο των Λαζαρίνων στην Αιανή Κοζάνης

http://www.mariakappou.gr/analiseis_ennoiwn/docs/triti_lykeiou/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A3%CE%97.pdf

http://constantinoskyriakis.blogspot.gr/2013/12/blog-post_13.html Το αντικείμενο και οι μέθοδοι της λαογραφικής επιστήμης του Κώστα Κυριάκη

<http://xronos-kozanis.gr/laikos-politismos-toso-plousios-ke-toso-ipotimimenos-fani-tis-kozanis-ke-lazarines-tou-tsartsampa-sto-dromo-gia-tin-unesco-tis-fanis-ftaka-tsikritzi/> Λαϊκός πολιτισμός: τόσο πλούσιος και τόσο υποτιμημένος- Φανοί της Κοζάνης και Λαζαρίνες του Τσαρτσάμπα στο δρόμο για την UNESCO, της Φανής Φτάκα Τσικριτζή

Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, www.hcm.gr

http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=1015&bitstream=1015_01#page/6/mode/2up

Τα βιογραφικά στοιχεία προέρχονται από την ιστοσελίδα του Ιστορικού – Λαογραφικού και Φυσικής Ιστορίας Μουσείου Κοζάνης «<http://www.mouseio-kozanis.gr/>».

<http://www.karmanor.gr/el/article/anaparistontas-thanato-kai-tin-anastasi-sta-ellinika-ethima-toy-lazaroy> «Οι Λαζαρίνες του Κρόκου»: Η εισήγηση της εκπαιδευτικού Ιωάννας Κύρου στο αφιέρωμα για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά

Όψεις του παρελθόντος μέσα από τη λαϊκή παράδοση/<http://blogs.sch.gr/14nipamp/2014/07/22/%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B5%CE%BB%CE%B8%CF%8C%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-%CE%BB%CE%B1%CF%8A>

<http://kozani.tv/index.php/13056-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85-%E2%80%9C%CE%BC%CE%BD%CE%AE%CE%BC%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%AC%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%85%E2%80%9D.html> Δημιουργία του Συλλόγου “Μνήμης του Δάσκαλου Κωνσταντίνου Σιαμπανόπουλου”

Ξανθάκου Γ., «Εκπαιδευτικές δραστηριότητες και προγράμματα διασύνδεσης σχολείου και μουσείου» στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.pee.gr/e27_11_03/sin_ath/mer_c_th_en_iv/xsanthaki_naxopoulos.htm

ΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ, ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΟΥΡΕΤΖΗΣ ΛΑΚΗΣ

http://www.moec.gov.cy/dde/programs/eniaio_oloimero/pdf/analytika_programmata/theatriki_agogi.pdf ΕΚΤΕΝΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

<http://www.namuseum.gr/education/edmaterial/Zodaneuontas%20ta%20arxaia.pdf>
http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/953/psa_2013016.pdf?sequence=1

<http://www.anatolh.com/2016/09/23/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BB%CE%B1%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1/>

<https://artic.gr/theatriko-paixnidi-afierwma/20638/> Θεατρικό Παιχνίδι: Παιδαγωγικές και Θεατρολογικές Προσεγγίσεις (Μέρος Α') από Στέλλα Χαχάλη - 30/07/2015